

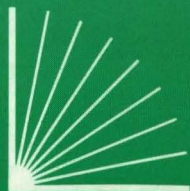
Rapport 11/91

Være eller ikke være - i førskolelæreryrket?

En undersøkelse av
førskolelærerkandidater fra 1978,
ti år etter eksamen

Lars Grue

Grethe Hovland

Utredninger om forskning og høyere utdanning
NAVFs utredningsinstitut
Norges allmennvitenskapelige forskningsråd

Rapport 11/91

Være eller ikke være - i førskolelæreryrket?

En undersøkelse av
førskolelærerkandidater fra 1978,
ti år etter eksamen

Lars Grue

Grethe Hovland

Utredninger om forskning og høyere utdanning
NAVFs utredningsinstitutt
Norges allmennvitenskapelige forskningsråd

ISBN 82-7218-261-0

ISSN 0802-9342

GCS AS - OSLO

Forord

I rapporten "Være eller ikke være i førskolelæreryrket" besvarer vi i hovedsak to spørsmål: Finnes det en arbeidskraftreserve blant førskolelærerutdannede, og er førskolelærerutdannede tilfredse med yrket sitt. Rapporten bygger på undersøkelsen av høgskolekandidater ti år etter eksamen, som ble foretatt av NAVFs utredningsinstitutt i samarbeid med forskere fra INAS og ISF i 1989. Barne- og familiedepartementet er oppdragsgiver for denne rapporten, som konsentrerer seg om førskolelærerne i tiårsundersøkelsen.

Rapporten er utarbeidet av forsker Lars Grue (INAS) og utredningsassistent Grethe Hovland (NAVF-U). Avdelingssjef Per Olaf Aamodt (NAVF-U) har vært prosjektleder. Utredningsassistent Jens Are Enoksen har skrevet deler av kapittel 4 i rapporten.

Ansvarlig for gjennomføringen av tiårsundersøkelsen har vært utredningskonsulent Liv Anne Støren, som også har bidratt med kommentarer i rapportens slutfase. Ellers viser vi til litteraturhenvisningene, der det vil gå fram at vi har hatt god nytte av de arbeidene medarbeidere ved INAS, ISF og NAVFs utredningsinstitutt har gjort på grunnlag av tiårsundersøkelsen.

Til slutt vil vi rette en takk til alle de førskolelærerne som tålmodig og samvittighetsfullt har brukt sin tid på å besvare det store spørreskjemaet de fikk fra oss.

Oslo, november 1991

Johan-Kristian Tønder

Per Olaf Aamodt

Innhold

1	INNLEDNING	11
1.1	Bakgrunn	11
1.2	Søkerutviklingen de fire siste årene	11
1.3	Tema for rapporten	12
1.4	Om datagrunnlaget	13
1.4.1	Svarprosent	14
1.4.2	Førskolelærerne i tiårsundersøkelsen	14
2	KJENNETEGN VED FØRSKOLELÆRERNE	17
2.1	Kjønn	17
2.2	Sosial bakgrunn	17
2.3	Alder	20
3	ARBEID, OMSORG ELLER STUDIER?	22
3.1	Skifte av arbeidsplass i tiårsperioden	22
3.2	Perioder uten arbeid	23
3.3	Hva gjorde førskolelærerne ti år etter eksamen?	24
3.4	Omsorgsansvar for barn i tiårsperioden	25
3.5	Omsorgsansvar og hovedaktivitet	27
3.6	Bosted og hovedaktivitet	29
3.7	Er yrkesaktivitet blant førskolelærerne høy?	30
3.8	Førskolelærere i eller utenfor pedagogiske yrker?	31
3.9	Førskolelærere i privat eller offentlig sektor?	34
3.10	Heltid- eller deltidsarbeid?	34
4	HVORFOR HAR FØRSKOLELÆRERNE TATT "VIDERE UTDANNING"?	39
4.1	Var førskolelærerne tilfredse med yrkesutdanningen sin?	39
4.2	Hvilke fag bør komme sterkere inn i førskolelærerutdanningen?	40
4.3	Er det mange som har tatt "videre utdanning"?	41
4.4	Er "videre utdanning" tatt på heltid eller deltid?	43
4.5	Hva slags "videre utdanning"?	44
4.6	Forlater de som tar "videre utdanning" førskolelæreryrket?	44

5	HVORDAN SER FØRSKOLELÆRERNE PÅ EGET YRKE, LØNNS- OG ARBEIDSFORHOLD?	48
5.1	Om man vil anbefale andre å bli førskolelærer	48
5.2	Hva er førskolelærerne opptatt av?	50
5.2.1	Lønnsprofil	51
5.2.2	Lengre ferier	51
5.2.3	Kortere daglig arbeidstid	52
5.2.4	Bedre muligheter for videreutdanning	52
5.2.5	Ressurser til pedagogisk utviklingsarbeid	53
5.2.6	Færre barn pr. avdeling	54
5.2.7	Drøfting	55
5.3	Kan vi dele førskolelærerne inn i grupper som er opptatt av ulike saker?	55
5.4	Holdninger til ny organisasjonsform	57
5.5	Oppsummering	60
6	KAN YRKESAKTIVITETEN BLANT FØRSKOLELÆRERNE ØKES?	62
6.1	Årsaker til yrkespassivitet	62
6.2	Tilbake til lønnet arbeid?	64
6.3	Årsaker til deltidsarbeid	65
6.4	Tiltak for å øke arbeidstiden for de deltidsarbeidende	66
6.5	Tilbake til yrket som styrer eller avdelingsleder i barnehage? ...	67
6.6	Oppsummering	70
	LITTERATUR	72
	VEDLEGG 1 - TABELLER	74
	VEDLEGG 2 - SPØRRESKJEMA	76

Tabelloversikt

Tabell 1.1	Antall uteksaminerte førskolelærere fra 1978 og antall som besvarte spørreskjemaet, fordelt på kjønn og svarprosent	14
Tabell 1.2	Førskolelærer kandidatene fra 1978 etter hjemstedsfylke ved 17 års alder, skolefylke våren 1978 og andelen av de uteksaminerte som var hjemmehørende i skolefylket sitt. Prosent	15
Tabell 2.1	Fars utdanning for kandidater fra tre høgskoleutdanninger i 1978 og 1986. Prosent	19
Tabell 2.2	Nyutdannede førskolelærere etter alder 1978-1987. Prosent	20
Tabell 3.1	Høgskolekandidater etter antall arbeidsplasser fra sommeren 1978 til februar 1989. Prosent	22
Tabell 3.2	Førskolelærere som har hatt yrkesavbrudd i 1, 2 eller 3 perioder, etter årsak til avbruddet for hver av periodene. Yrkesavbrudd som skyldes arbeidsledighet er holdt utenfor. Prosent	24
Tabell 3.3	Førskolelærer kandidater fra 1978, etter deres hovedaktivitet i uken 6.-12. februar 1989. Prosent	25
Tabell 3.4	Andelen mannlige og kvinnelige førskolelærer kandidater fra 1978 etter antall barn de hadde hatt omsorgsansvar for i hele eller deler av perioden 1978 til 1989. Prosent	26
Tabell 3.5	Prosentandel som er yrkesaktiv ti år etter eksamen blant høgskoleutdannede kvinner fra 1978-kullet med omsorg for barn i ulike aldre/med omsorg for ulikt antall barn	27
Tabell 3.6	Kvinnelige førskolelærer kandidater fra 1978, etter hovedaktivitet i uken 6.-12. februar 1989 og antall barn de hadde omsorgsforpliktelser for på dette tidspunktet. Prosent	28
Tabell 3.7	Førskolelærer kandidater fra 1978, etter hovedaktivitet og bostedsfylke i uken 6.-12. februar 1989. Prosent	30

Tabell 3.8	Andelen av høgskolekandidatene fra 1978 som var yrkesaktive i minst 10 timer i uken 6.-12. februar 1989. Prosent	31
Tabell 3.9	Førskolelærere fordelt etter yrke de var i ti år etter eksamen og ved start i første jobb etter eksamen, for de som startet i første jobb i 1978 eller 1979. Prosent	32
Tabell 3.10	Yrke blant mannlige og kvinnelige førskolelærere ti år etter eksamen. Prosent	33
Tabell 3.11	Sektor for sysselsetting blant yrkesaktive kvinnelige og mannlige førskolelærerkandidater fra 1978 ti år etter eksamen. Prosent	34
Tabell 3.12	Arbeidstid i hovedarbeidsforholdet i 1989 for kvinnelige og mannlige førskolelærerkandidater fra 1978, som var yrkesaktive ti år etter eksamen. Prosent	35
Tabell 3.13	Arbeidstid i og utenfor pedagogiske yrker i hovedarbeidsforholdet til de yrkesaktive førskolelærerkandidatene fra 1978, ti år etter eksamen. Prosent	36
Tabell 3.14	Arbeidstid i hovedarbeidsforholdet og antall barn de yrkesaktive førskolelærerkandidater fra 1978 hadde omsorgsansvar for i uken 6.-12. februar 1989. Prosent	37
Tabell 3.15	Arbeidstid i hovedarbeidsforholdet og omfang av biarbeidsforhold ti år etter eksamen. Prosent	38
Tabell 4.1	Om førskolelærerne var tilfredse med den utdanningen de hadde fått, sett i forhold til de oppgavene de har møtt som førskolelærere. Prosent	39
Tabell 4.2	Fagområder som førskolelærerne mente burde komme sterkere inn i førskolelærerutdanningen. Flere fagområder kunne oppgis. Kvinner og menn	41
Tabell 4.3	Andelen av ulike høgskolekandidater fra 1978 som pr. februar 1989 har tatt videre utdanning av mer enn 4 måneders varighet. Prosent	42

Tabell 4.4	Andelen som har tatt videre utdanning av mer enn 4 måneders varighet på deltid blant ulike høyskolekandidater fra våren 1978	43
Tabell 4.5	Førskolelærere som hadde tatt videre utdanning, etter fagområde for utdanningen. Menn og kvinner. Prosent	44
Tabell 4.6	Kvinnelige og mannlige førskolelærerkandidater fra 1978 i ulike yrker i 1989, etter om de har tatt videre utdanning eller ikke. Prosent	45
Tabell 4.7	Førskolelærere som hadde tatt videre utdanning, etter hovedårsak til valg av videre utdanning. Menn og kvinner. Prosent	46
Tabell 5.1	Om man vil anbefale andre å bli førskolelærere. Kvinnelige og mannlige kandidater fra 1978. Prosent	48
Tabell 5.2	Grunner til at man ikke vil anbefale andre å bli førskolelærer. Førskolelærere som svarte = 100%. Flere personer har oppgitt mer enn en grunn. (N=106)	49
Tabell 5.3	Syn på prioriteringen mellom økning av begynnerlønn og økning av topplønn. Prosent	51
Tabell 5.4	Syn på betydningen av å kunne få lengre ferier. Prosent	52
Tabell 5.5	Syn på betydningen av å kunne få kortere daglig arbeidstid. Prosent	52
Tabell 5.6	Syn på betydningen av å kunne få bedre muligheter for videregående utdanning som viktig. Prosent	53
Tabell 5.7	Syn på betydningen av ressurser til pedagogisk utviklingsarbeid. Prosent	54
Tabell 5.8	Syn på betydningen av at det kunne bli færre barn pr. avdeling. Prosent	54
Tabell 5.9	Egenverdi og forklart varians for alle 7 faktorer	56
Tabell 5.10	Faktorladning for de enkelte variable under faktor 1	57

Tabell 5.11	Holdning til forslag om ny administrativ ordning. Prosent	58
Tabell 5.12	Oppgitte grunner for at ideen om avlastning i økonomisk/administrative oppgaver er god, men ikke gjennomførbar. Prosent	59
Tabell 5.13	Oppgitte grunner for at ideen om avlastning i økonomisk/administrative saker er dårlig. Prosent	60
Tabell 6.1	Viktigste og nest viktigste årsak til at de hjemmearbeidende førskolelærerne ikke var i inntektsgivende arbeid ti og et halvt år etter eksamen. Prosent	63
Tabell 6.2	Betingelser, som de ikke-yrkesaktive førskolelærerne som hadde planer om å ta seg arbeid oppga, for å gå ut i inntektsgivende arbeid. Prosent	65
Tabell 6.3	Hovedårsak til redusert arbeidstid. Førskolelærerne prosentuert med basis i dem som har oppgitt en årsak. Prosent	66
Tabell 6.4	Tiltak for å øke arbeidstiden blant førskolelærerne. Prosent. Flere grunner kunne oppgis. Førskolelærere som svarte = 100%. (N= 91)	66
Tabell 6.5	Viktigste enkelttiltak som måtte gjennomføres dersom man skulle gå tilbake til yrket, blant de som kunne tenke seg å gå tilbake. Prosent	68
Tabell 6.6	Grunner til at man ikke kunne tenke seg å gå tilbake til arbeidet som styrer/avdelingsleder i barnehagen. Prosent	69

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Det har siden midten av 80-tallet vært uttrykt bekymring for mangel på arbeidskraft innen førskolelæreryrket. Blant annet har man vært opptatt av om det finnes en arbeidskraftsreserve med førskolelærerkompetanse, og om man kan øke yrkesaktiviteten for disse gjennom spesielle tiltak. Dette kan være et bidrag til å sikre tilgangen til førskolelæreryrket i tillegg til en økning i utdanningskapasiteten.

Stortingsmeldingen om barnehageutbygging mot år 2000 forutsetter at det må utdannes 1500 førskolelærere årlig, dersom behovet for kvalifisert personale i barnehagene skal kunne dekkes i år 2000. I tillegg har fødselstallene på slutten av 80-tallet vist seg å bli en god del høyere enn man hadde forutsatt i stortingsmeldingen. Dette innebærer at man har behov for flere førskolelærere enn det stortingsmeldingen forutsetter (Stortingsmelding nr. 8 1987-88). Tallet på nyutdannede førskolelærere i årene 1980-87 varierte mellom 742 og 903 kandidater. Fra 1988 har antall kandidater hvert år sunket en god del. I 1988 ble det utdannet 627 kandidater, i 1989 549 kandidater og i 1990 kan vi utfra studenttall regne med at det ble utdannet omkring 600 kandidater (Statistisk sentralbyrå 1981-1989, NAVFs utredningsinstitutt 1988-1989).

I 1988 undersøkte NAVFs utredningsinstitutt (Grue 1988) rekrutteringspotensialet til førskolelærerutdanningen blant de som forlot videregående skole i 1985. Resultatet av undersøkelsen ga indikasjoner på at andelen som søker seg til utdanninger innenfor omsorgs- og utdanningssektorene var blitt halvert i løpet av få år. Man regnet i tillegg med at rekrutteringsproblemerkene ville bli ytterligere forsterket fra 1993/94 og utover, fordi ungdomskullene fra da av er betydelig mindre enn tidligere kull.

1.2 Søkerutviklingen de fire siste årene

I 1987 var det 1764 kvalifiserte søkere til førskolelærerutdanningen. I de påfølgende år var antall kvalifiserte søkere 1929 (1988), 1959 (1989), og høsten 1990 var det hele 2632 kvalifiserte søkere. (Lærerutdanningsrådet 1988 og nyere opplysninger fra samme sted, upubl.). Dersom antall søkere til utdanningen fortsetter å stige eller blir liggende på 1990-nivået, kan vi unngå den rekrutteringssvikten vi fryktet. Spørsmålet er om den nye veksten i søkning bare er et forbigående fenomen.

Av 1959 kvalifiserte søkere i 1989, ble det tatt opp 1330 nye studenter inklusive den desentraliserte delen av utdanningen. Fra 1988 til 1989 var det en økning i andelen nye studenter på 34 prosent. Opptaket høsten 1990 var tilnærmevis det samme som i 1989, til tross for at antall kvalifiserte søkere hadde økt med 26

prosent fra 1989 til 1990. Foreløpig ser det ut til at vi går mot enda en søkerrekord i 1991.

Den store økningen i antall søkere til førskolelærerutdanningen og til de fleste andre typer høyere utdanning har sammenheng med den høye arbeidsledigheten. Størrelsen på ungdomskullene som har vært aktuelle utdanningssøkere har dessuten vært på topp. Dersom arbeidsledigheten reduseres, kan det tenkes at dette sammen med nedgangen i ungdomskullene fra og med 1993/94 vil gi noe reduksjon i søkningen. Men et eventuelt søkerfall vil neppe skje raskt, fordi det vil være et etterslep av personer som ønsker å ta en utdanning de ikke kom inn på da konkurransen om studieplassene var størst.

På den annen side henger ikke den økte etterspørselen etter høyere utdanning bare sammen situasjonen på arbeidsmarkedet, og reduserte ungdomskull gir ikke automatisk færre søkere til høyere utdanning. Det er indikasjoner på at andelen av ungdomskullene som søker seg til høyere utdanning er stigende på mer permanent basis. Dette ville i så fall være i tråd med utviklingen i flere vestlige land. I Tyskland har man for eksempel hatt en økning i studenttallene på 1980-tallet til tross for sterkt synkende ungdomskull. En sannsynlig forklaring er at dagens unge er barn av den generasjonen som opplevde utdanningsekspløsjonen på 1960-tallet. I alle undersøkelser av utdanning og sosial bakgrunn finner vi en klar sammenheng mellom foreldres og barns utdanning/yrke.

Foreløpig ser det ut til at økningen i etterspørselen etter høyere utdanning på slutten av 80-tallet, har kommet førskolelærerutdanningen til gode, og at den sterke interessen for studier innen økonomi, administrasjon, teknologi og data har stagnert noe.

1.3 Tema for rapporten

Økning i søkertall og tegn til en generell permanent større søkning til høyere utdanning gjør at man kanskje i mindre grad behøver å bekymre seg for manglende rekruttering. Vi vet imidlertid ikke noe sikkert om hvilken effekt synkende ungdomskull vil få på søkningen til førskolelærerutdanningen. Dessuten har sviktende rekruttering ført til at man utdannet for få førskolelærerkandidater på slutten av 80-tallet. Og selv om vi øker antall kandidater etter forventet arbeidskraftsbehov, vet vi ikke hvor mange som forblir yrkesaktive som førskolelærere. I dag er det utdanningskapasiteten som begrenser muligheten for å kunne utdanne så mange førskolelærere som en full barnehagedekning forutsetter, selv om man har klart å øke kapasiteten betraktlig i takt med den økte etterspørselen etter utdanningen. Det er derfor av stor viktighet å studere hvordan reservene blant de allerede utdannede førskolelærerne kan utnyttes.

I 1989 gjennomførte NAVFs utredningsinstitutt en undersøkelse av høyskolekandidater som tok eksamen i 1978; tiårsundersøkelsen. Vi har i hovedsak basert vår analyse på denne undersøkelsen.

Vi starter med å gi en rekke bakgrunnsopplysninger om førskolelærer-kandidatene fra 1978 som kjønn, alder og sosial bakgrunn. Videre tar vi for oss yrkesaktivitet, yrkesmobilitet og yrkesavbrudd. Hva kandidatene gjorde ti år etter eksamen er viet relativt mye plass, og det er i lys av disse dataene vi forsøker å nærme oss problematikken om reservearbeidskraft.

I løpet av tiårsperioden har en del av førskolelærerne tatt videre utdanning. Vi har sett på omfanget av denne videre utdanningen, hva slags utdanning man har tatt, om den er tatt på heltid eller deltid, årsakene til at man har utdannet seg videre, og om de som har videreutdannet seg har forlatt førskolelæreryrket.

Vi tar også for oss førskolelærernes syn på en del spørsmål om førskolelærerutdanningen, førskolelæreryrket, lønns og arbeidsforhold. Indirekte kan dette si oss noe om tilfredshet i yrket, som igjen kan antyde om vi kan forvente at de vil bli i yrket.

I det siste kapitlet prøver vi å gi svar på om yrkesaktiviteten blant førskolelærerne kan økes, og hvilke tiltak som eventuelt kan benyttes. Når det gjelder de yrkesaktive, har vi vært opptatt av om de jobber i eller utenfor førskolelæreryrket, og om de arbeider heltid eller deltid. Årsaker til at man ikke jobber innenfor yrket eller at man jobber deltid er også spørsmål som behandles. Det har dessuten vært viktig å prøve å finne ut om de som har forlatt yrket kunne tenke seg å gå tilbake til en jobb i barnehagen, og om de deltidsarbeidende ønsker og/eller har muligheter til å øke arbeidstiden sin. For de som ikke var yrkesaktive har vi sett på årsakene til dette, og spurt om de har planer om å ta seg inntektsgivende arbeid, eventuelt hva slags betingelser som da må oppfylles.

1.4 Om datagrunnlaget

De som er med i tiårsundersøkelsen er alle som tok eksamen i 1978 som førskolelærere, allmennlærere, ingeniører, sykepleiere eller distriktshøgskolekandidater fra de økonomiske studieretningene.

Undersøkelsen er hovedsakelig foretatt som en totaltelling, bare for to av de fem utdanningsgruppene er det trukket utvalg. Alle DH-kandidatene i økonomiske fag, alle førskolelærerne og alle sykepleierne fikk tilsendt skjemaet, men bare halvparten av henholdsvis kvinnelige og mannlige allmennlærere. Blant ingeniørene var alle kvinnene med, for å sikre et så høyt antall kvinner som mulig fra en mannsdominert utdanning. Av de mannlige ingeniørene ble halvparten fra hver linje trukket ut. Fra de linjene der det var svært få kandidater ble alle de mannlige ingeniørene tatt med. I tabeller der vi sammenligner førskolelærerne med samtlige høyskoleutdannede i

undersøkelsen, er det foretatt veiing av utvalget for å korrigere for de ulike utvalgsprosentene.

Populasjon, utvalg og vektorer for veiing av resultater for alle høgskolekandidatene som er med i tiårsundersøkelsen, finnes i tabell 2 i vedlegget bakerst i rapporten.

1.4.1 Svarprosent

Totalt var det i tiårsundersøkelsen 3683 kandidater fra 1978-kullet som fikk tilsendt spørreskjema. Av disse besvarte 2569 spørreskjemaet. Svarprosenten var i gjennomsnitt for alle kandidatene 70. Svarprosent for alle kandidatgruppene som var med i tiårsundersøkelsen finnes i tabell 1 i vedlegget. Svarprosent for førskolelærerne fremgår av tabell 1.1.

Tabell 1.1 Antall uteksaminerte førskolelærere fra 1978 og antall som besvarte spørreskjemaet, fordelt på kjønn og svarprosent.

Førskolelærerkandidater fra 1978			
	Antall uteksaminerte	Antall som besvarte spørreskjemaet	Svarprosent
I alt	1023	764	75
Kvinner	948	713	75
Menn	75	51	68

Av de 1023 førskolelærerne som tok eksamen våren 1978 besvarte 764 vårt spørreskjema. Svarprosenten var 75 for kvinnene og 68 for mennene.

1.4.2 Førskolelærerne i tiårsundersøkelsen

I 1978 var førskolelærerutdanningen hovedsakelig 2-årig. Barnevernsakademiet i Oslo og Dronning Mauds Minne i Trondheim uteksaminerte imidlertid både kandidater med 2- og 3-årig utdanning. De som tok 3-årig utdanning utgjorde rundt 50 kandidater. I vårt materiale er det ikke skilt mellom kandidater fra 2- og 3-årige linjer. Kandidatene er uteksaminert fra følgende læresteder: Bergen lærerhøgskole, Bodø lærerhøgskole, Dronning Mauds Minne, Eik lærerhøgskole, Halden lærerhøgskole, Hamar lærerhøgskole, Kristiansand lærerhøgskole, Levanger lærerhøgskole, Nesna lærerhøgskole, Telemark lærerhøgskole, Barnevernsakademiet i Oslo,

Sogndal lærerhøgskole, Stavanger lærerhøgskole, Stord lærerhøgskole, Tromsø lærerhøgskole og Volda lærerhøgskole.

Tabell 1.2

Førskolelærerkandidatene fra 1978 etter hjemstedsfylke ved 17 års alder, skolefylke våren 1978 og andelen av de uteksaminerte som var hjemmehørende i skolefylket sitt. Prosent.

Fylke	Hjemsteds- fylke	Skole- fylke	Andel med samme fylke ¹
Sum prosent	100	100	31
Østfold	7	8	45
Akershus	10	-	-
Oslo	11	11	32
Hedmark	2	5	15
Oppland	3	-	-
Buskerud	6	-	-
Vestfold	5	6	15
Telemark	4	5	14
Aust-Agder	2	-	-
Vest-Agder	4	12	14
Rogaland	7	6	50
Hordaland	14	13	63
Sogn og Fjordane	2	3	23
Møre og Romsdal	6	5	39
Sør-Trøndelag	6	8	29
Nord-Trøndelag	3	2	33
Nordland	5	11	21
Troms	2	6	20
Finnmark	1	-	-
Utlandet	1	-	-
Antall som svarte	758	749	749

Tabell 1.2 viser hvordan førskolelærerne i undersøkelsen fordeler seg etter hjemstedsfylke ved 17 års alder og skolefylke der de tok sin førskolelærerutdanning, og etter i hvilken utstrekning hjemstedsfylke er sammenfallende med skolefylke. Når vi ser på kandidatenes hjemstedsfylke, finner vi flest med hjemstedsfylke

¹ Her er prosentueringsgrunnlaget skolefylke

Hordaland (14 prosent), deretter følger Oslo (11 prosent) og Akershus (10 prosent), Færrest kom fra Hedmark, Aust-Agder og Troms (alle 2 prosent) og Finnmark (1 prosent).

Sammenhengen mellom hvor kandidatene kom fra og hvor de ble utdannet, utfra om de ble utdannet i det fylket de var hjemmehørende i ved 17 år alder viser: For landet samlet var denne andelen 31 prosent. Høyest andel kandidater hjemmehørende i skolefylket hadde Hordaland med 63 prosent, deretter fulgte Rogaland med 50 prosent og Østfold med 45 prosent. Lavest andeler hadde Telemark og Vest-Agder med 14 prosent og Hedmark og Vestfold med 15 prosent. Disse forskjellene synes ikke å ha sammenheng med i hvilken grad det er samsvar mellom et fylkes utdanningskapasitet og antall kandidater hjemmehørende i fylket.

2 Kjennetegn ved førskolelærerne

Vi skal i dette kapitlet se på hva som kjennetegner dem som tok førskolelærerutdanning i 1978 ut fra opplysninger om kjønn, sosial bakgrunn og alder.

2.1 Kjønn

Det er kvinner som hovedsakelig tar førskolelærerutdanning. I 1978 var andelen menn bare 7 prosent, mens den i 1979 var 9 prosent. Fram til 1987 har andelen menn gradvis sunket, i 1987 var den nede i 3 prosent. I 1988 steg andelen menn til 12 prosent, mens den for 1989-kullet var 4 prosent. Blant alle førskolelærerstudentene pr. oktober 1989 lå også andelen menn på 4 prosent; dermed kan vi heller ikke de nærmeste tre årene vente oss noen økning i andelen av mannlige førskolelærerkandidater (Statistisk sentralbyrå 1981-1991).

2.2 Sosial bakgrunn

Studier av sammenhengen mellom sosial bakgrunn og rekruttering til høyere utdanning har stått sentralt i norsk samfunnsforskning i 60- og 70-årene. Empiriske undersøkelser av sosial rekruttering til videregående og høyere utdanning har vært knyttet til studier av sosial mobilitet. Men også politisk har det vært interesse for studier av sosial rekruttering. I denne sammenhengen har man gjerne sett på utdanning som et gode som bør fordeles rettferdig. Dette synet ble forenet med arbeidsmarkedets behov for høyere utdannet arbeidskraft, og det ble skapt et økt utdanningsbehov som gjorde det nødvendig "å utnytte talentreserven". Denne reserven fant man hos de skoleflinke fra lavere sosiale lag og blant kvinner. Utdanningsekspløsjonen på 60- og 70-tallet førte da også til en jevnere sosial rekruttering til høyere utdanning. Fra midten av 70-tallet har denne tendensen snudd; den sosiale rekrutteringen til høyere utdanning ble igjen skjev (Aamodt 1982).

Formelt har det vært adgang for alle kvalifiserte til å ta en videregående eller høyere utdanning i Norge helt siden 1889. Dårlig privatøkonomi har imidlertid begrenset denne muligheten for svært mange. I etterkrigstiden har vi hatt økonomiske støtteordninger gjennom Statens lånekasse for studerende ungdom, som også spiller en betydelig rolle i studiefinansieringen i dag. Vi har med andre ord en formell lik utdanningsrett og langt på vei en økonomisk likhet i mulighetene til å ta høyere utdanning. Likevel viser empiriske undersøkelser at tilbøyeligheten til å ta høy utdanning er høy blant de øvre sosiale lag, mens den er lav for lavere sosiale lag (Vangsnes 1967, Hernes og Knudsen 1976, Aamodt 1982, Severeide 1988, Rogg 1990).

Hvorfor man ikke har fått en jevnere sosial rekruttering til høyere utdanning, finnes det mange forklaringer på. Noen legger vekt på at oppvekstmiljøet styrer våre valg i så stor grad at man egentlig ikke kan snakke om valg, mens andre framhever at kostnadene og gevinstene ved å ta høyere utdanning vurderes ulikt i ulike sosiale miljøer (Nordli Hansen 1984). Vi skal ikke gå nærmere inn på disse teoriene her, men se hvordan kandidatene som tok høyskoleutdanning i 1978 og 1986 er sosialt rekruttert.

Vanligvis brukes foreldrenes yrke, oftest bare fars eller hovedforsørgers yrke, som utgangspunkt for å inndele i sosialgrupper. Men også foreldrenes utdanning er et godt mål på sosial bakgrunn, og det er dette som er innhentet i tiårsundersøkelsen. I tillegg har vi tilsvarende data om høyskolekandidatene fra 1986 fra NAVFs utredningsinstitutt's årlige undersøkelser av arbeidsmarkedet et halvt år etter eksamen.

Tabell 2.1 viser at 25 prosent av førskolelærerkandidatene fra 1978 har fedre med høyere utdanning. For allmennlærerne var den tilsvarende andelen 26 prosent, og blant ingeniører 23 prosent. For de tre utdanningene samlet sett var det 25 prosent som hadde fedre med høyere utdanning.

I en undersøkelse som omfatter alle universitets- og høyskolestudenter i 1975, finner man til sammenlikning at 29 prosent har fedre med høyere utdanning, mens dette gjelder 10 prosent av alle personer i alderen 19-24 år i 1975 (Aamodt 1982). Av dette ser vi at førskolelærerne, allmennlærerne og ingeniørene i tiårsundersøkelsen ut fra fedrenes utdanningsnivå er skjevt rekruttert i forhold til befolkningen som helhet. På den annen side er disse tre utdanningsgruppene i tiårsundersøkelsen jevnere sosialt rekruttert i forhold til universitets- og høyskolestudenter sett under ett.

Har så rekrutteringen av kandidater til de tre høyskoleutdanningene som vi tar for oss blitt skjevere eller jevnere med tiden? Utdanningsnivået i befolkningen har endret seg noe fra 1978 til 1986, i det andelen med videregående og høyere utdanning i foreldregruppen har økt. For å kunne si noe presist om forskjeller i sosial rekruttering burde vi derfor ha beregnet hvor stor andelen av ungdomskullene fra ulike sosiale lag er som har tatt høyere utdanning. Vi har ikke data som gjør det mulig å foreta slike beregninger. Vi har anslått at det økte utdanningsnivået i foreldregenerasjonen tilsvarer at andelen som har fedre med høyere utdanning fra 1978 til 1986 økte fra 21 til 24 prosent, dvs. med tre prosentpoeng. Andelen må altså øke mer enn dette dersom vi skal kunne snakke om en skjevere sosial rekruttering (Støren 1989).

Tabell 2.1

Fars utdanning for kandidater fra tre høgskoleutdanninger i 1978 og 1986. Prosent.

Fars utdanning	Førskole-lærere		Allmenn-lærere		Ingeniører	
	1978	1986	1978	1986	1978	1986
Sum prosent	100	100	100	100	100	100
Grunnskole, realskole eller videregående skole	69	71	71	64	74	65
Høgskole/ universitet	25	22	26	30	23	29
Uoppgitt/ vet ikke	6	7	2	6	3	5
Kandidater i alt	764	660	459	690	657	821

Vi har allerede sett at det i 1978 så og si ikke var noen forskjell i den sosiale rekrutteringen til førskolelærerutdanningen og allmennlærerutdanningen. Ingeniørene var imidlertid noe skjevere rekruttert på dette tidspunktet, sett i forhold til førskolelærerne og allmennlærerne. Nå skal vi se om det har skjedd noen endringer i disse forskjellene fra 1978 til 1986, og om disse gruppene av høgskolekandidater som vi har valgt sammenligne, er blitt skjevere eller jevnere rekruttert i løpet av denne tiden.

Tabell 2.1 viser at for ingeniørene økte andelen av kandidatene som har fedre med høyere utdanning fra 23 til 29 prosentpoeng fra 1978 til 1986. Blant allmennlærerne økte andelen fra 26 til 30 prosentpoeng, men blant førskolelærerne gikk den ned fra 25 til 22 prosentpoeng. Det ser ut til at det er blitt en skjerpet sosial seleksjon blant ingeniørene, uforandret situasjon for allmennlærerne, mens førskolelærerne er blitt betydelig jevnere sosialt rekruttert. For høyere utdanning generelt er det en viss tendens til skjevere sosial rekruttering i denne perioden. (Aamodt 1982, Severeide 1988).

2.3 Alder

Tabell 2.2 viser at det har skjedd en betydelig endring i de nyutdannede førskolelærer kandidatenes alder fra 1978 til 1985. I 1978 var 29 prosent av kandidatene yngre enn 23 år, mens dette bare gjaldt 4 prosent av de som ble utdannet i 1985. Dessuten sank andelen som var under 24 år fra 56 prosentpoeng for 1978-kullet til 22 prosentpoeng for 1985-kullet. Ser vi på gjennomsnittsalderen, har denne økt fra 24 år for 1978-kullet til 25,5 år for 1985-kullet. Utslagene er klare, men det dreier seg tross alt om forskyvninger på bare ett til to år. Det viktigste trekket er at de helt yngste omtrent er blitt borte. (Opplysning om kandidatenes alder er hentet fra de som svarte på NAVFs utredningsinstituttets undersøkelser av arbeidsmarkedet for nye kandidater et halvt år etter eksamen i 1985, 1986 og 1987, og de som svarte i tiårsundersøkelsen.)

Tabell 2.2 Nyutdannede førskolelærere etter alder i 1978 - 1987. Prosent.

Alder	1978	1985	1986	1987
Sum prosent	100	100	100	100
Under 23 år	29	4	3	6
23 år	27	18	26	25
24 år	18	29	25	25
25 år	10	19	17	19
26 år	5	13	10	10
27 år	3	5	5	5
28 - 29 år	2	5	5	4
30 - 39 år	4	6	7	5
Over 39 år	1	1	2	2
Uoppgitt	1	-	-	-
Kandidater som svarte	764	751	660	606

Økning i kandidatenes alder er et gjennomgående trekk i høyere utdanning. Økende gjennomsnittsalder betyr færre yrkesaktive år fra uteksaminering til pensjonsalder. Hva skyldes så denne økningen i kandidatenes alder? Et nærliggende svar er at utdanningen har økt fra to til tre år (i 1978-kullet var det kun 50 kandidater fra treårige linjer). I det toårige studiet var det imidlertid krav om ett års praksis, enten før man begynte eller midt i studiet, slik at utvidelsen i seg selv ikke skulle bety noen økt alder på de ferdige kandidatene. De aller fleste gjennomfører studiet på vanlig tid, slik at endringene heller ikke kan tilskrives forlenget studietid slik som for en del andre studier.

Endringene i kandidatenes alder må først og fremst ha sammenheng med økt opptaksalder. En kombinasjon av sterk konkurranse om studieplassene og opptaksregler på annen del av 1970-tallet som premierte tidligere utdanning og yrkeserfaring (poengsamling), er sannsynligvis hovedforklaringen. Slike ordninger er senere forsøkt neddempet, samtidig med at konkurransen om studieplassene ble mindre. Antakelig er det dette som vises i gjennomsnittsalderen for 1987-kullet, som i likhet med 1978-kullet hadde en gjennomsnittsalder på 24 år.

3 Arbeid, omsorg eller studier?

I dette kapitlet tar vi kort for oss omfang av jobbskifte og yrkesavbrudd blant førskolelærerne i tiårsperioden. Deretter ser vi på hva førskolelærerne gjør ti år etter eksamen: Er de yrkesaktive, husmødre eller studenter? Dernest spør vi: Hva arbeider de yrkesaktive med? Arbeider de heltid eller deltid?

3.1 Skifte av arbeidsplass i tiårsperioden

Et enkelt mål på mobilitet er å telle opp antall arbeidsplasser i tiårsperioden. I tabell 3.1 omtaler vi mobilitet i forhold til antall ganger man har skiftet arbeidsplass.

Tabell 3.1 Høgskolekandidater etter antall arbeidsplasser fra sommeren 1978 til februar 1989. Prosent.

Utdannings- gruppe	Antall arbeidsplasser				
	1	2	3	4 - 5	6 eller flere
Gjennomsnittet for alle gruppene	17	27	25	24	7
Førskolelærerne	11	24	28	29	8
Distriktshøgskole- kandidatene	17	26	33	19	4
Ingeniørene	17	29	27	22	6
Sykepleierne	13	23	24	31	9
Allmennlærerne	25	29	19	21	6

(Kilde: Enoksen og Støren 1990)

Dersom vi ser alle høgskoleutdannede i tiårsundersøkelsen under ett, finner vi at hele 83 prosent har hatt mer enn en arbeidsplass i løpet av tiårsperioden. Allmennlærerne skiller seg relativt klart ut ved at hver fjerde kandidat fra 1978 bare har hatt en arbeidsplass. Målt på denne måten var allmennlærerne den minst mobile yrkesgruppen. Mest mobile var førskolelærere og sykepleiere. Mannlige sykepleiere var mer mobile enn kvinnelige. Mannlige førskolelærere hadde i perioden i

gjennomsnitt hatt 3,8 arbeidsplasser, dernest fulgte mannlige sykepleiere med 3,3 arbeidsplasser, mens kvinnelige sykepleiere og førskolelærere hadde hatt 3,2 arbeidsplasser. For de øvrige høgskoleutdannede var gjennomsnittet for mennene 2,8 arbeidsplasser og for kvinnene 2,7 arbeidsplasser. 53 prosent av førskolelærerne som hadde vært yrkesaktive i løpet av tiårsperioden, begynte i sin nåværende stilling i 1987 eller senere. Bare 11 prosent begynte i sin nåværende stilling i perioden 1978 til 1980 (Enoksen, Støren 1990).

3.2 Perioder uten arbeid

Vi har i undersøkelsen skilt mellom permisjoner (inkluderer både lønnet og ulønnet permisjon) og yrkesavbrudd (dvs at man har vært uten arbeid minst 1 måned, mellom eller etter jobber).

77 prosent av førskolelærerne svarte at de hadde hatt permisjon fra jobben i minimum 2 måneder en eller flere ganger i løpet av tiårsperioden. Tendensen til å ha permisjon var mye lavere blant de mannlige enn blant de kvinnelige førskolelærerne. Mens 29 prosent av de mannlige førskolelærerne hadde hatt permisjon, gjaldt dette hele 81 prosent av de kvinnelige førskolelærerne.

Andelen som har hatt yrkesavbrudd er naturlig nok langt lavere enn andelen som har hatt permisjon, 49 prosent. Bare 6 prosent hadde hatt yrkesavbrudd pga arbeidsledighet. Andelen med yrkesavbrudd var i likhet med andelen som hadde hatt permisjon en god del høyere for kvinnene enn for mennene, henholdsvis 50 og 35 prosent. Når det gjelder arbeidsledighet var det ingen forskjeller mellom kjønnene. Vi skal nå se på andre årsaker enn arbeidsledighet som har ført til at førskolelærerne i perioder har vært uten arbeid.

Vi ba førskolelærerne oppgi grunn for hver av de periodene de hadde hatt yrkesavbrudd. 1. periode er her definert som første gang man var uten arbeid, 2. periode som annen gang man var uten arbeid osv., dette uavhengig av måned og år man var uten arbeid.

Tabell 3.2 viser at for dem som i perioder har vært uten arbeid av andre grunner enn arbeidsledighet, er omsorg for barn den årsaken som forekommer hyppigst. 54 prosent oppga omsorg for barn som årsak for 1. periode. For 2. periode var andelen på 63 prosent, og av dem som har vært uten arbeid i 3 perioder, oppga 68 prosent omsorg for barn som grunn i 3. periode.

Tabell 3.2

Førskolelærere som har hatt yrkesavbrudd i 1, 2 eller 3 perioder, etter årsak til avbruddet for hver av periodene. Yrkesavbrudd som skyldes arbeidsledighet er holdt utenfor. Prosent.

Årsak til yrkesavbrudd	Hadde yrkesavbrudd i:		
	1. periode	2. periode	3. periode
Sum prosent	100	100	100
Studier	29	16	9
Omsorg for barn	54	63	68
Annet	17	22	23
Antall førskolelærere som svarte	221	92	22

Andelen som har hatt yrkesavbrudd pga studier var høyest i den første perioden. I 1. periode oppgir 29 prosent studier som grunn til at de var uten arbeid. For 2. periode var andelen som studerte 16 prosent, og i 3. periode var den 9 prosent.

Når det gjelder "andre årsaker" var det 17 prosent som oppga dette i 1. periode. Denne kategorien inneholder foruten de som har oppgitt andre årsaker, de som var i verneplikt, var langvarig syke/uføre eller hadde sykdom i familien. I 2. og 3. periode stiger andelen som oppga andre årsaker svakt. De slutningene man kan trekke ut fra tabell 3.3 er at *omsorg for barn* er den viktigste årsaken til yrkesavbrudd, og jo flere perioder med yrkesavbrudd man har hatt desto sterkere gjør denne årsaken seg gjeldende.

3.3 Hva gjorde førskolelærerne ti år etter eksamen?

Undersøkelsestidspunktet var 6.- 12. februar 1989. Førskolelærerkandidatene fra 1978 ble spurt om de var yrkesaktive av varighet 10 timer eller mer i denne uken, eller om de vanligvis var i slikt arbeid. Som yrkesaktive regnes altså alle som arbeidet 10 timer eller mer pr uke i februar 1989, eller som vanligvis hadde slikt arbeid, dvs. at midlertidig fravær fra arbeid på grunn av ferie, lønnet svangerskapspermisjon, sykdom eller liknende ikke skal regnes som avbrudd i yrkesaktivitet. De som svarte nei på spørsmålet om yrkesaktivitet, ble spurt om de betraktet seg selv som student, hjemmearbeidende, arbeidsløs, trygdet eller annet. De som var i

ulønnet svangerskapspermisjon eller hadde studiepermisjon uten lønn regnes også som ikke-yrkesaktive i referanseuken 6.- 12. februar 1989.

Tabell 3.3 viser at 87 prosent av førskolelærerne var yrkesaktive på undersøkelsestidspunktet, 10 prosent eller 73 kvinnelige førskolelærere var i ulønnet arbeid i eget hjem, og 3 prosent var beskjeftiget med studier.

Mens alle de mannlige førskolelærerne var yrkesaktive ti år etter eksamen, gjaldt dette 86 prosent av de kvinnelige førskolelærerne. Til tross for en generelt høy arbeidsledighet i februar 1989, var det ingen av førskolelærerkandidatene fra 1978 som var arbeidsledige ti år etter eksamen.

Tabell 3.3 Førskolelærerkandidater fra 1978, etter hovedaktivitet i uken 6.-12. februar 1989. Prosent.

	Førskole- lærere i alt	Sum prosent	Yrkes- aktiv	Arbeidet i eget hjem	Stu- dent	Pen- sjonist	Annet
Totalt	764	100	87	10	3	0	1
Menn	51	100	100	-	-	-	-
Kvinner	713	100	86	10	3	0	1

3.4 Omsorgsansvar for barn i tiårsperioden

Siden denne rapporten særlig fokuserer på yrkespassivitet hos de førskolelærerutdannede og det dreier seg om en sterkt kvinnedominert yrkesgruppe, vil naturlig nok omsorgsplikter for barn stå sentralt. Vi skal først se hvor mange av førskolelærerne som har hatt omsorgsforpliktelser for egne barn i løpet av hele tiårsperioden etter eksamen og fram til i dag, for så å se på forholdet mellom omsorgsansvar, bosted og hovedaktivitet.

Blant alle de høgskoleutdannede i tiårsundersøkelsen, fant vi den høyeste andelen med omsorgsansvar for egne barn blant allmennlærerne og førskolelærerne. Ingeniørene og DH-økonomene var de minst barnerike av utdanningsgruppene, 28 prosent av disse hadde ikke hatt omsorgsansvar for barn i løpet av tiårsperioden etter eksamen. DH-økonomene og ingeniørene fikk dessuten første barn i noe høyere alder enn de øvrige høgskoleutdannede, og de har færre barn.

Beregninger som er gjort med basis i tiårsundersøkelsen viser at sannsynligheten for at kvinnelige førskolelærere og sykepleiere skal få barn er høyest 5 år etter eksamen, når de er 28-29 år, allmennlærerne 7 år etter eksamen og for DH-

økonomer og ingeniører er sannsynligheten høyest 8 år etter eksamen, når de er 31-32 år. De som er med i disse beregningene er kun de som var 23-24 år i eksamensåret 1978 og som ikke hadde barn før eksamen. En del andre variable er dessuten holdt konstante, slik at man i størst mulig grad har kunnet måle utdanningens effekt (Hoel/Mastekaasa 1990). Norske kvinner føder totalt sett flest barn når de er i alderen 25-29 år (Sosialt Utsyn 1989). Dersom vi ser på alle kvinner med førskolelærerutdanning i Norge pr 1988, finner vi at 28 prosent var i aldersgruppen 25-29 år, 30 prosent befant seg i aldersgruppen 30-34 og 19 prosent i aldersgruppen 35-39 år (Næss 1991). Med andre ord er 77 prosent av alle førskolelærere i Norge i den alderen der sannsynligheten for at de har små barn er høy.

Tabell 3.4 viser at 84 prosent av førskolelærerne fra 1978 hadde hatt omsorgsansvar for barn i løpet av tiårsperioden. Det var her små forskjeller mellom menn og kvinner. Omsorg for 2 barn er det som dominerer bildet, dette gjaldt 47 prosent av førskolelærerne. Andelen som hadde ett barn var 18 prosent og andelen med 3-4 barn 19 prosent.

Tabell 3.4 Andelen mannlige og kvinnelige førskolelærerkandidater fra 1978 etter antall barn de hadde hatt omsorgsansvar for i hele eller deler av perioden 1978 til 1989. Prosent.

	Førskole- lærere i alt	Sum prosent	Ingen barn	1 barn	2 barn	3 barn	4 barn
Sum	764	100	16	18	47	17	2
Kvinner	713	100	16	17	47	17	2
Menn	51	100	18	20	43	20	-

3.5 Omsorgsansvar og hovedaktivitet

I tabell 3.5 ser vi at det som ventet var en klar sammenheng mellom yrkesaktivitet og omsorgsansvar for barn for kvinnene i tiårsundersøkelsen. Når vi bare har tatt med kvinnene i denne tabellen, er det fordi menns yrkesaktivitet ikke reduseres ved å ha barn (alle de mannlige førskolelærerne i tiårsundersøkelsen var yrkesaktive pr februar 1989). For de kvinnelige førskolelærerne henger yrkesaktiviteten sammen med både antall barn og barnas alder. Høyest yrkesaktivitet finner vi i den gruppen som ikke har barn eller har barn over 7 år. Vi finner det samme mønsteret i alle de fem kandidatgruppene, men effekten er større for førskolelærerne enn for de andre gruppene. Yrkesaktiviteten blant førskolelærere med barn i alderen 3 år eller under er på 75 prosent, mens den for de øvrige gruppene varierer mellom 80 og 86 prosent for de som har så små barn, høyest for allmennlærerne.

Tabell 3.5 Prosentandel som er yrkesaktive ti år etter eksamen blant høgskoleutdannede kvinner fra 1978-kullet med omsorg for barn i ulike aldre/med omsorg for ulikt antall barn.

Andelen yrkesaktive som:	Førskolelærere	Distriktshøgskolekand.	Ingeniører	Sykepleiere	Allmennlærere	Alle grupper
Har barn 3 år eller yngre	75	83	80	81	86	81
Har barn 7 år eller yngre	84	92	88	85	89	86
Har ikke barn/har barn mer enn 7 år	93	100	95	97	94	94
Har 3 eller flere barn	70	(73)		78	79	75

(Kilde: Enoksen/Støren 1990)

I tabell 3.6 ser vi hvordan antall barn man har omsorgsansvar for påvirker de kvinnelige førskolelærernes hovedaktivitet ti år etter eksamen. Når det gjelder

yrkesaktivitet ser vi at det største skillet går mellom de som har 3-4 barn og de øvrige. Bare 70 prosent av tre- og firebarnsmødrene var yrkesaktive ti år etter eksamen, mens dette gjaldt 88 prosent av ettbarnsmødrene og hele 92 prosent av tobarnsmødrene. Både blant ett- og tobarnsmødrene arbeidet 8 prosent i eget hjem i 1989, mens dette gjaldt hele 28 prosent av tre- og firebarnsmødrene. Blant kvinnelige førskolelærere uten omsorgsansvar finner vi ingen yrkespassivitet, men noen er under videre utdanning. Både for to-, tre- og firebarnsmødrene ser det ut til at valget i hovedsak har stått mellom yrkesaktivitet eller hjemmearbeid. Yrkespassiviteten er høy for tre- og firebarnsmødrene sett i forhold til tobarnsmødrene. Men vi fant ingen forskjeller i yrkespassivitet mellom ett- og tobarnsmødre, noe vi hadde forventet. Tobarnsmødrene var i større grad yrkesaktive enn både de barnløse og ettbarnsmødrene. Årsaken til forskjellene i yrkesfrekvensen mellom disse kan i stor grad forklares ved at en del ettbarnsmødrene og barnløse studerte i 1989 (Tabell 3.6).

Tabell 3.6

Kvinnelige førskolelærerkandidater fra 1978, etter hovedaktivitet i uken 6.-12. februar 1989 og antall barn de hadde omsorgsforpliktelser for på dette tidspunktet. Prosent.

Antall barn	Førskolelærere i alt	Sum prosent	Yrkesaktiv	Arbeidet i eget hjem	Student	Pensjonist	Annet
Totalt	713	100	86	10	3	0	1
1 barn	131	100	88	8	4	1	-
2 barn	334	100	92	8	0	-	0
3 og 4 barn	131	100	70	28	0	-	1
Ingen barn	117	100	87	-	10	1	2

Antall barn man har omsorgsansvar for forklarer en god del av omfanget av yrkespassiviteten blant førskolelærerne, men ikke den store forskjellen mellom tobarnsmødre og tre-firebarnsmødre. Barnas alder vil selvfølgelig bety en hel del i denne sammenhengen, og vi har undersøkt dette nærmere. Blant de kvinnelige førskolelærerne som hadde omsorgsansvar for ett barn ti år etter eksamen, fant vi at 34 prosent hadde barn som var 3 år eller yngre. Blant dem med 2 barn gjaldt

dette 32 prosent, mens hele 69 prosent av de som hadde omsorgsansvar for 3 og 4 barn hadde barn som var 3 år eller yngre. Den høye andelen yrkespassive blant tre- og firebarnsmødre finner vi dermed både fordi de har mange barn og fordi de har små barn. Senere i dette kapitlet skal vi se på i hvilken grad yrkesaktivitet betyr heltids- eller deltidsarbeid, og vi skal også se dette i forhold til antall barn man har omsorgsansvar for.

3.6 Bosted og hovedaktivitet

Når vi i tabell 3.7 ser på hvor i landet førskolelærerne har bosatt seg og hva de er beskjeftiget med ti år etter eksamen, ser vi at andelen yrkesaktive i de fleste fylker ligger nær gjennomsnittet for alle fylker. Andelen yrkesaktive i Buskerud og Agderfylkene ligger imidlertid betydelig under gjennomsnittet for alle fylker. Av førskolelærere bosatt i Buskerud ti år etter eksamen var 76 prosent yrkesaktive. Tilsvarende tall for Aust-Agder var helt nede i 70 prosent, mens Vest-Agder hadde en yrkesfrekvens på 75 prosent. For disse tre fylkene ligger dessuten andelen som arbeidet i eget hjem rundt 10 prosent høyere enn for førskolelærerne sett samlet. Mens 1 av 5 var hjemmearbeidende i Buskerud og Agderfylkene, var bare 1 av 10 hjemmearbeidende i de øvrige fylkene.

Vi har tidligere sett at omsorgsansvar for barn har påvirket hovedaktiviteten til førskolelærerne. Videre at andelen yrkesaktive var svært mye lavere for tre- og firebarnsmødrene enn for ett- og tobarnsmødrene. Blant førskolelærerne i Buskerud og Agderfylkene lå andelen som hadde tre barn 10 prosentpoeng over de øvrige fylkene. Dette er noe av forklaringen på at yrkesfrekvensen i disse fylkene er lavere enn i de øvrige. Men tendensen til å være hjemmearbeidende i Buskerud og Agderfylkene er vesentlig høyere enn i de øvrige fylkene også for de som har ett eller to barn.

Tabell 3.7

Førskolelærerkandidater fra 1978, etter hovedaktivitet og bostedsfylke i uken 6.-12. februar 1989. Prosent.

Hovedaktivitet i uken 6. - 12. februar 1989							
	I alt	Sum prosent	Yrkes-aktiv	Arbeidet i eget hjem	Student	Pensjonist	Annet
Sum Prosent	764	100	87	10	3	0	1
Østfold	54	100	91	7	2	-	-
Akershus	103	100	87	11	2	-	-
Oslo	90	100	88	7	3	1	1
Hedmark	23	100	87	9	-	-	4
Oppland	18	(100)	(89)	(11)	(-)	(-)	(-)
Buskerud	34	100	76	18	6	-	-
Vestfold	37	100	86	11	3	-	-
Telemark	14	(100)	(100)	(-)	(-)	(-)	(-)
Aust-Agder	23	100	70	22	9	-	-
Vest-Agder	28	100	75	21	-	-	4
Rogaland	60	100	87	13	-	-	-
Sogn og Fjordane	8	(100)	(88)	(-)	(12)	(-)	(-)
Møre og Romsdal	40	100	93	8	-	-	-
Sør-Trøndelag	52	100	90	6	4	-	-
Nord-Trøndelag	18	(100)	(100)	(-)	(-)	(-)	(-)
Nordland	30	100	100	-	-	-	-
Finnmark	7	(100)	(88)	(-)	(12)	(-)	(-)
Utlandet	3						

3.7 Er yrkesaktiviteten blant førskolelærerne høy?

I perioden 1979 til 1989 har førskolelærernes yrkesfrekvens ligget på mellom 86 og 88 prosent. På undersøkelsestidspunktet, februar 1989, var den på 87 prosent. Andelen yrkesaktive førskolelærere må kunne sies å være høy for hele tiårsperioden, og det har vært lite svingninger i hvor mange som til enhver tid er ute i arbeid. Men er yrkesfrekvensen for førskolelærerne høy sett i forhold til andre høyskoleutdannede?

Tabell 3.8

Andelen av høgskolekandidatene fra 1978 som var yrkesaktive i minst 10 timer i uken 6.- 12 februar 1989. Prosent.

	Alle grupper	Førskole-lærere	Distriktshøg-skolekand.	Ingen-iører	Syke-pleiere	Allmenn-lærere
Menn og kvinner	94	87	98	98	90	94
Menn	99	100	99	99	97	100
Kvinner	89	86	95	90	89	91
Kandidater i alt	2569	764	162	657	527	459

Tabell 3.8 viser at yrkesfrekvensen er høy for alle grupper. Det er imidlertid to klare trekk i tabellen. For det første finner vi at menn oftere er yrkesaktive enn kvinner, og for det andre at yrkesfrekvensen for kvinner er lavest i de tradisjonelle kvinne- eller omsorgsyrkene som førskolelærer- og sykepleieryrket. Yrkesaktiviteten for kvinnene er lavest blant førskolelærerne. De kvinnelige sykepleierne har 3 prosentpoeng høyere og de kvinnelige allmennlærerne 5 prosentpoeng høyere andel yrkesaktive enn de kvinnelige førskolelærerne.

Vi finner altså en noe høyere andel yrkesaktive av kvinnelige allmennlærere enn av kvinnelige førskolelærere. Omfanget av omsorgsansvar for barn forklarer imidlertid ikke denne forskjellen. Årsaken til at allmennlærere med mange barn og/eller små barn i langt større grad er yrkesaktive enn førskolelærerne, kan muligens ligge i hvor greit det er å kombinere omsorg for barn med yrket.

3.8 Førskolelærere i eller utenfor pedagogiske yrker?

Tabell 3.9 viser at andelen som arbeider innen førskolelæreryrket som styrere, avdelingsledere eller førskolelærere, har sunket med 15 prosentpoeng fra 1978/79 til 1989. De færreste har imidlertid forlatt sektoren pedagogisk arbeid. Selv om grunnlagstallene for mennene er lave, må det påpekes at det er store forskjeller mellom menn og kvinner med hensyn til i hvilken grad man blir i yrket.

Tabell 3.9

Førskolelærere fordelt etter yrke de var i ti år etter eksamen og ved start i første jobb etter eksamen, for de som startet i første jobb i 1978 eller 1979. Prosent.

	Prosentandel innen førskolelæreryrket			Prosentandel i annen type pedagogisk arbeid			Prosentandel innen sosialarbeid		
	M+K	M	K	M+K	M	K	M+K	M	K
1989	72	37	75	17	24	16	4	24	2
1978/79	88	74	89	6	5	6	3	10	3

Andelen mannlige førskolelærere som arbeidet som førskolelærere ble halvert fra 1978/79 til 1989. Det er en viss overgang til andre pedagogiske yrker og sosialt arbeid. Dersom vi sammenlikner førskolelærernes situasjon i 1989 med to av de andre utdanningsgruppene i tiårsundersøkelsen der menn er i mindretall; sykepleiere og allmennlærere, finner vi et liknende mønster. Av de yrkesaktive mannlige førskolelærerne befinner en andel på 61 prosent seg innen førskolelæreryrket eller andre pedagogiske yrker, mens dette gjelder for 91 prosent av de kvinnelige førskolelærerne. For sykepleierne er situasjonen tilnærmeelsesvis den samme. Av de yrkesaktive sykepleierne var 90 prosent av kvinnene og 59 prosent av mennene sysselsatt i sykepleieryrket. For allmennlærerne er ikke utslagene like sterke, andelen i læreryrket og annet pedagogisk arbeid var for kvinnene på 94 prosent og for mennene på 74 prosent (Enoksen og Støren 1990).

I Tabell 3.10 tar vi for oss alle førskolelærerutdannede fra 1978-kullet som var yrkesaktive ti år etter eksamen. Av kvinnene arbeidet 75 prosent innen førskolelæreryrket som styrer, avdelingsleder eller førskolelærer, mens dette bare gjaldt 37 prosent av de mannlige førskolelærerne. Videre arbeidet 17 prosent av alle de yrkesaktive i andre pedagogiske yrker som spesialpedagog eller lærer, og 4 prosent jobbet innen sosialt arbeid. Hele 24 prosent av de mannlige førskolelærerne jobbet innen sosialt arbeid i 1989. Tilsvarende andel for de kvinnelige førskolelærerne var på bare 2 prosent. En betydelig andel av de som ikke arbeidet i barnehage var med andre ord ansatt i nært beslektede yrker. Vi kan trekke fram at 13 prosent av alle de yrkesaktive arbeidet som lærere. 2 prosent arbeidet som undervisningskonsulenter, og 2 prosent arbeidet med offentlig administrasjon og forvaltningsarbeid. Ellers er førskolelærerne tynt spredt over en rekke andre yrker.

Tabell 3.10

Yrke blant mannlige og kvinnelige førskolelærere ti år etter eksamen.
Prosent.

Yrke	Menn og kvinner	Menn	Kvinner
Sum prosent	100	100	100
Teknisk, kjemisk, biologisk eller helsevernarbeid	1	4	1
Skoledere, universitets- og høyskolelærere	1	4	1
Lektorer, adjunker	1	2	1
Lærere	13	16	13
Undervisningskonsulenter og annet pedagogisk arbeide	2	2	2
Førskolelærere	72	37	75
Religiøst arbeid/journalist	1	2	1
Offentlig administrasjons- og forvaltningsarbeid	2	6	2
Sosialt arbeid	4	24	2
Personalarbeid/utreder/ EDB-arbeid	0	-	1
Handel/kontorarbeid	1	2	1
Dagmamma og husmorvikar	1	2	1
Andre yrker	1	-	1
Tallet på yrkes- aktive førskolelærere	665	51	614

3.9 Førskolelærere i privat eller offentlig sektor?

Det er offentlig sektor som sysselsetter det absolutte flertallet av førskolelærerne. Tabell 3.11 viser at hele 79 prosent av 1978-kullet var sysselsatt i offentlig sektor i februar 1989.

Privat sektor vil for de aller fleste bety privat barnehage. Vi ser også at en høyere andel menn enn kvinner arbeider i offentlig sektor.

Tabell 3.11 Sektor for sysselsetting blant yrkesaktive kvinnelige og mannlige førskolelærerkandidater fra 1978 ti år etter eksamen. Prosent.

Sektor i 1989	Totalt	Kvinner	Menn
Sum prosent	100	100	100
Kommunal/ Fylkeskommunal	78	78	83
Statlig	1	1	6
Privat firma/ aksjeselskap/ org./stiftelse	21	21	12
Antall yrkesaktive førskolelærere	660	609	51

3.10 Heltid- eller deltidsarbeid?

Som yrkesaktive har vi regnet alle som var sysselsatt minst ti timer pr. uke. Vi skal nå se nærmere på arbeidstiden til de yrkesaktive.

Tabell 3.12

Arbeidstid² i hovedarbeidsforholdet i 1989 for kvinnelige og mannlige førskolelærer kandidater fra 1978, som var yrkesaktive ti år etter eksamen. Prosent.

Førskole- lærer kand.	Antall som svarte	Sum prosent	Heltid eller mer	Deltid
Totalt	658	100	60	40
Kvinner	609	100	58	42
Menn	49	100	86	14

Fire av ti yrkesaktive førskolelærere arbeidet deltid. Bare sykepleierne hadde en høyere andel deltidsarbeidende enn førskolelærerne. Deltidsandelen var betydelig høyere for kvinner enn for menn. Mens de kvinnelige førskolelærerne hadde en andel på 42 prosent som arbeidet deltid i hovedarbeidsforholdet, gjaldt dette 59 prosent av de kvinnelige sykepleierne i tiårsundersøkelsen. For kvinnelige allmennlærerne var deltidsandelen 39 prosent, for DH-kandidatene 22 prosent og av ingeniørene 34 prosent pr. februar 1989.

Bare 14 prosent av de mannlige førskolelærerne arbeidet deltid. Selv om andelen av de mannlige førskolelærerne som arbeidet deltid ti år etter eksamen var langt lavere enn den var for de kvinnelige førskolelærerne, var den likevel høy sett i forhold andre mannlige høgskolekandidater. Av de mannlige sykepleierne i tiårsundersøkelsen arbeidet 7 prosent deltid, og bare 2 prosent av de mannlige ingeniørene hadde deltidsarbeid (Enoksen/Støren 1990).

Tabell 3.13 viser forskjeller i arbeidets omfang for de yrkesaktive førskolelærerutdannede etter om de jobber som førskolelærere eller er i andre yrker. Vi ser at fordelingen etter arbeidstidsordning ikke er svært forskjellig for de som arbeider i førskolelæreryrket, i annen type pedagogisk yrke eller i andre yrker. Innen førskolelæreryrket er det noen færre som jobber heltid eller mer, og noen flere i 20-50 prosent deltidsarbeid.

² Som deltid regnes her alle som arbeider i 80 prosents stilling eller mindre.

Tabell 3.13

Arbeidstid³ i og utenfor pedagogiske yrker i hovedarbeidsforholdet til de yrkesaktive førskolelærerkandidatene fra 1978, ti år etter eksamen. Prosent.

Andelen av førskolelærerkandidatene som:			
Arbeidstid	Arbeidet som førskolelærere	Arbeidet i andre typer pedagogiske yrker	Arbeidet utenfor pedagogiske yrker
Sum prosent	100	100	100
Jobber mer enn heltid	1	7	7
Jobber heltid	56	61	60
Deltid, jobber mer enn 70 prosent	14	15	10
Deltid, mer enn 50 til og med 70 prosent	7	9	6
Deltid, fra 20 til og med 50 prosent	20	7	13
Deltid, arbeidets omfang uoppgitt	1	1	6
Yrkesaktive som svarte	475	110	72

Tabell 3.14 viser som ventet at omsorgsansvar for barn reduserer arbeidstiden, og jo flere barn, desto mer reduksjon av arbeidstiden. Mens nesten 9 av 10 førskolelærere uten barn arbeider heltid eller mer, gjelder dette bare 4 av 10 av de som har 3 og 4 barn. Andelen som jobber 20-50 prosent øker mest med økende antall barn.

³ Som deltid regnes her alle som ikke arbeider i 100 prosents stilling.

Tabell 3.14

Arbeidstid⁴ i hovedarbeidsforholdet og antall barn de yrkesaktive førskolelærerkandidater fra 1978 hadde omsorgsansvar for i uken 6. - 12. februar 1989. Prosent.

Arbeidstid	Ingen barn	1 barn	2 barn	3-4 barn
Sum prosent	100	100	100	100
Heltid eller mer	89	69	54	38
Deltid, mer enn 70 prosent	3	16	15	19
Deltid, mer enn 50 til og med 70 prosent	2	4	9	11
Deltid, fra 20 til og med 50 prosent	6	10	20	27
Deltid, omfang ikke oppgitt	1	-	2	4
Førskolelærere som svarte	111	124	324	99

I Tabell 3.15 ser vi at en ikke ubetydelig andel; 14 prosent av førskolelærerne, har et biarbeidsforhold. Det er de som arbeider 20-50 prosent i sitt hovedarbeidsforhold som hyppigst har biarbeidsforhold.

⁴ Som deltid regnes her alle som ikke arbeider i 100 prosents stilling.

Tabell 3.15 **Arbeidstid⁵ i hovedarbeidsforholdet og omfang av biarbeidsforhold ti år etter eksamen. Prosent.**

Arbeidstid	Antall yrkes- aktive	Sum prosent	Ingen biarbeids- forhold/uoppg.	Biarbeid 2-10 timer pr uke	Biarbeid mer enn 10 timer pr uke
Yrkesaktive som svarte	658	100	86	11	3
Heltid eller mer	396	100	88	11	1
Deltid, mer enn 70 prosent	91	100	91	7	2
Deltid, mer enn 50 til og med 70 prosent	48	100	85	8	6
Deltid, fra 20 til og med 50 prosent	111	100	76	15	9
Deltid, omfang ukjent	12	(100)	(67)	(33)	(-)

⁵ Som deltid regnes her alle som ikke arbeider i 100 prosents stilling.

4 Hvorfor har førskolelærerne tatt "videre utdanning"?

Førskolelærerne har en yrkesrettet utdanning, men samtidig er det muligheter for påbygging ved samme skoleslag eller ved andre læresteder. Vi skal i dette kapitlet først se litt på hvor tilfredse førskolelærerne er med sin yrkesutdanning, og om det er fag de mener bør komme sterkere inn i utdanningen. Deretter skal vi ta for oss den videre utdanningen, som svært mange av førskolelærerne har tatt etter at de var ferdig utdannet som førskolelærere i 1978. Med videre utdanning mener vi her både den formelle utdanning som fører til en høyere tittel eller som på annen måte gir en høyere kompetanse, og all annen type utdanning av en viss varighet.

4.1 Var førskolelærerne tilfredse med yrkesutdanningen sin?

Førskolelærerne vil med en viss rett kunne forvente at innholdet i fagutdanningen deres skal gi dem et grunnlag som gjør dem i stand til å løse de oppgavene de stilles overfor i yrket.

Tabell 4.1 Om førskolelærerne var tilfredse med den utdanningen de hadde fått, sett i forhold til de oppgavene de har møtt som førskolelærere. Prosent.

	Førskole- lærere som svarte	Sum prosent	Meget tilfreds	Nokså tilfreds	Nokså utilfreds	Meget utilfreds
Totalt	722	100	3	67	29	2
Kvinner	678	100	3	67	28	2
Menn	44	100	5	57	39	-

Tabell 4.1 viser at det var svært få, bare 3 prosent, av førskolelærerne som var "meget tilfredse" med fagutdanningen sin. Hele 67 prosent var "nokså tilfredse", 29 prosent var "nokså utilfredse", mens 2 prosent var "meget utilfredse". Det kan her være nærliggende å sammenligne førskolelærerne med allmennlærerne, i og med at begge utdanningene/yrkene er av pedagogisk art. Felles for de to gruppene var at begge hadde en svært lav andel som fant utdanningen "meget tilfredsstillende" sett i forhold til de arbeidsoppgavene de hadde møtt. Alt i alt var imidlertid førskole-

lærerne mer tilfredse enn allmennlærerne. Mens 5 av 10 allmennlærere var "meget eller nokså tilfredse", gjaldt dette 7 av 10 førskolelærere. En mulig forklaring på denne forskjellen kan ifølge Jordell være at arbeidsoppgavene er mer enhetlige for førskolelærerne og sykepleiere enn de er for lærerne. (Jordell 1991). Hva mener så sykepleierne om utdanningen sin? Sykepleierne var svært fornøyde med utdanningen, mer enn 9 av 10 sykepleiere var "meget eller nokså tilfredse". Hvorfor er ikke førskolelærerne så tilfredse? Vi kan muligens finne noe av forklaringen på dette ved å se på hvilke fag førskolelærerne mener bør komme sterkere inn i utdanningen.

4.2 Hvilke fag bør komme sterkere inn i førskolelærerutdanningen?

Det som helt klart må komme sterkere inn i førskolelærerutdanningen i følge førskolelærerne selv, er fag innen administrasjon, ledelse og økonomi. I Tabell 4.5 ser vi at en andel på hele 74 prosent svarer dette. Den enkelte kunne oppgi flere fag. Tilsammen 50 prosent legger vekt på at psykologi, pedagogikk og/eller metodikk må få bedre plass i utdanningen. I denne sammenheng understrekes det av flere at disse fagene må bli mere "matnyttige". Som det går fram av tabell 4.5, har en del av førskolelærerne spesifisert hvilke områder innen disse fagene de mener bør få bedre plass: Spesialpedagogikk, foreldre/voksen problematikk og "de tre første leveår". Offentlig forvaltning, jus og samfunnsfag er nevnt av 10 prosent, og 10 prosent har nevnt fag innen humaniora og estetikk.

At mange førskolelærere er opptatt av fag innen administrasjon, ledelse og økonomi er til en viss grad forståelig. De fleste førskolelærerne er ti år etter eksamen enten i lederstilling i barnehagen, eller de har store muligheter til å kunne få en slik stilling dersom de ønsker det. Likevel er det litt oppsiktsvekkende at det er så mange som vektlegger dette, og at man mener at disse fagene bør inn i grunnutdanningen. Vi forventet at denne type fag for førskolelærernes del, var noe man kunne tenke seg å ta som videre-/etterutdanning. Når likevel så mange ønsker å få dette inn i grunnutdanningen, kan årsaken være at knappheten på førskolelærere har ført til at svært mange nyutdannede raskt går inn i lederstillinger i barnehagene. En annen forklaring kan være at vi har hatt en generell fokusering og økning i utdanningstilbudet for økonomisk/administrative fag i 80-årene.

Tabell 4.2

Fagområder som førskolelærerne mente burde komme sterkere inn i førskolelærerutdanningen. Flere fagområder kunne oppgis. Kvinner og menn.

Fagområde	Kvinner og menn	Kvinner	Menn
Administrasjon, ledelse og økonomi	74	74	72
Spesialpedagogikk	20	21	8
Psykologi, pedagogikk og metodikk generelt	16	16	18
Foreldre- og voksen- problematikk	11	11	13
Offentlig forvaltning, jus og samfunnsfag	9	9	10
Humaniora/estetikk	5	5	10
De tre første leveår	3	2	5
Helsefag, kroppsøving og realfag	2	2	3
Fremmedspråklige barn	1	2	-
Førskolelærere som svarte	644	605	39

4.3 Er det mange som har tatt "videre utdanning"?

Det er store forskjeller mellom utdanningsgruppene i tiårsundersøkelsen når det gjelder andelen som har tatt videre utdanning. Dette skyldes dels at videreutdanningstilbudet ikke er like godt utbygd for de ulike høgskoleutdanningene. Dessuten fører videre utdanning i ulik grad til karrieremuligheter for ulike typer høgskoleutdannede. Eksempelvis kan en lærer i skolen utvide sin kompetanse fra å undervise på ett nivå til neste (lærer, adjunkt, lektor), mens det ikke finnes tilsvarende naturlige overganger for arbeid i barnehager. På den annen side finnes det for førskolelærerne mange spesialiseringsretninger innenfor pedagogisk arbeid, og svært mange av de som har tatt videre utdanning er blitt spesialpedagoger.

Med videre utdanning mener vi her både den formelle utdanning som fører til en høyere tittel eller som på annen måte gir en høyere kompetanse, og all annen type utdanning av en viss varighet. All utdanning som dersom den ble tatt på heltid ville ha vart i mer enn 4 måneder, har vi definert som videre utdanning. Også igangværende, ikke avsluttet utdanning er regnet med. Kurs av kortere varighet enn 4 måneder som i hovedsak vil kunne gå under betegnelsen etterutdanning, har vi ikke sett på her.

Tabell 4.3 Andelen av ulike høyskolekandidater fra 1978 som pr februar 1989 har tatt videre utdanning av mer enn 4 måneders varighet. Prosent.

Utdanningsgruppe	Menn og kvinner	Kvinner	Menn
Alle grupper	53	56	49
Førskolelærere	51	50	65
DH-kandidater	44	56	40
Ingeniører	44	48	42
Sykepleiere	60	56	84
Allmennlærere	65	66	64

(Kilde: Enoksen/Støren 1990)

Vi ser av Tabell 4.3 at en stor andel av høyskolekandidatene har tatt videre utdanning i løpet av de årene som er gått siden de tok eksamen. Det var en større andel som hadde videre utdanning av kvinner enn av menn, men her finner vi store forskjeller mellom de ulike utdanningsgruppene.

Menn i kvinneyrker har i større grad tatt videre utdanning enn kvinner i tilsvarende yrker. Det omvendte var også tilfellet; kvinner i mannsyrker hadde oftere tatt videre utdanning enn menn i mannsyrker. Blant allmennlærerne, som hadde en mer lik kjønnsfordeling, var det små forskjeller mellom menn og kvinner.

Andelen av førskolelærerne som hadde utdannet seg videre lå nær gjennomsnittet for alle gruppene (51 prosent), men vi ser at det er en nokså stor forskjell

mellom de mannlige og de kvinnelige førskolelærerne. Hele 65 prosent av de mannlige førskolelærerne hadde tatt videreutdanning, mens dette gjaldt 50 prosent av de kvinnelige førskolelærerne. Det var bare mannlige sykepleiere (84 prosent) og kvinnelige allmennlærere (66 prosent) som hadde en større andel som hadde tatt videre utdanning enn de mannlige førskolelærerne.

4.4 Er "videre utdanning" tatt på heltid eller deltid?

Vi skal nå se i hvilken grad videre utdanningen er tatt på heltid eller deltid. Kandidatene ble spurt om de har tatt utdanningen, eventuelt noe av den, på deltid. Heltid vil si minimum 30 timer undervisning/studier pr.uke.

Godt og vel halvparten av høgskolekandidatene som har tatt videre utdanning, har tatt den på deltid. Det er førskolelærere og allmennlærere som i størst utstrekning har tatt videre utdanning på deltid. Forskjellene mellom menn og kvinner var små for de fleste utdanningsgruppene, bortsett fra for ingeniørene. Blant ingeniørene hadde hele 68 prosent av kvinnene tatt videre utdanning på deltid, mot bare 40 prosent av mennene.

Tabell 4.4 Andelen som har tatt videre utdanning av mer enn 4 måneders varighet på deltid blant ulike høgskolekandidater fra våren 1978.

Utdanningsgruppe	Kvinner og menn	Kvinner	Menn
Alle grupper	53	54	55
Førskolelærere	62	62	60
DH-kandidater	33	30	34
Ingeniører	43	68	40
Sykepleiere	31	32	29
Allmennlærere	60	61	60

(Kilde: Enoksen/Støren 1990)

4.5 Hva slags "videre utdanning"?

Hovedinntrykket er at førskolelærerne har tatt videre utdanning innenfor sitt opprinnelige fagområde. 44 prosent av alle som har tatt videre utdanning har studert spesialpedagogikk og 30 prosent andre pedagogiske fag. Med andre ord har 74 prosent av alle de som har tatt videre utdanning tatt det innen fagområdet pedagogikk. Ellers er det fag innen humaniora, estetikk, økonomi/administrasjon, samfunnsfag og helsefag førskolelærerne har tatt.

Det som slår en er at det er så få som har tatt økonomisk/administrative fag, mindre enn 8 prosent, når hele 74 prosent av førskolelærerne savnet dette i grunnutdanningen sin. Vi kan imidlertid ikke se bort fra at en del kan ha tatt slike fag som etterutdanning (kortvarige kurs), noe vi ikke har sett på her.

Tabell 4.5 Førskolelærere som hadde tatt videre utdanning, etter fagområde for utdanningen. Menn og kvinner. Prosent.

Fagområde	Kvinner og menn	Menn	Kvinner
Sum prosent	100	100	100
Spesialpedagogikk	44	40	44
Andre pedagogiske fag	30	23	31
Humaniora/estetikk	13	23	12
Øk.Adm./samfunnsfag	8	13	8
Helsefag/kroppøving	3	-	3
Andre fagområder	2	-	2
Førskolelærere som svarte	357	30	327

4.6 Forlater de som tar "videre utdanning" førskolelæreryrket?

Spørsmålet vi nå reiser er om videre utdanningen førskolelærerne har tatt, er brukt som et middel til å kvalifisere seg bedre innen yrket eller om man har tatt mer utdanning fordi man har ønsket å skifte yrke? I denne sammenheng ser vi bare på

de yrkesaktive førskolelærerne, slik at de som fortsatt studerte pr. 6.-12. februar 1989 er holdt utenfor.

De førskolelærerne som har utdannet seg videre arbeidet i langt større grad enn førskolelærerne uten videre utdanning, innen andre pedagogiske yrker enn førskolelæreryrket. Dette er naturlig ettersom de som ikke har tatt videre utdanning i svært mange tilfeller ikke er kvalifiserte til slikt arbeid. Særlig mange av førskolelærerne som har gått til andre pedagogiske yrker, jobber som lærere.

Vi finner at noen flere av de som har utdannet seg videre forlater yrker innenfor pedagogikk helt, enn tilfelle er for de som ikke har noen videre utdanning. Forskjellene her er imidlertid små, og dette forholdet gjelder ikke de mannlige førskolelærerne.

Tabell 4.6 Kvinnelige og mannlige førskolelærerkandidater fra 1978 i ulike yrker i 1989, etter om de har tatt videre utdanning eller ikke. Prosent.

Var yrkesaktiv i:	Har tatt videre utdanning			Har ikke tatt videre utdanning		
	Kvinner og menn	Kvinner	Menn	Kvinner og menn	Kvinner	Menn
Sum prosent	100	100	100	100	100	100
Førskolelæreryrket	61	63	42	83	86	(28)
Andre pedagogiske yrker	26	26	30	7	7	(11)
Andre yrker	13	11	27	10	7	(61)
Førskolelærere som svarte	336	303	33	318	300	18

Tabell 4.6 viser at 61 prosent av de mannlige førskolelærerne uten videre utdanning har forlatt førskolelæreryrket eller andre pedagogiske yrker, mens dette bare gjelder 27 prosent av de som har tatt videre utdanning. De aller fleste uten videre utdanning, jobber imidlertid innen sosialt arbeid (mange av dem har heller aldri jobbet i barnehage). Vi gjør oppmerksom på at grunnlagstallene for prosentberegningene av de mannlige førskolelærerne er små, og dette gjelder særlig tallene for

de menn som ikke har tatt videre utdanning. Resultatene må derfor tolkes med forsiktighet.

I det store og hele må vi kunne si at førskolelærerne har tatt videre utdanning for å spesialisere seg innenfor yrket sitt. De som har videre utdannet seg, har riktignok i noe større grad forlatt arbeidet i barnehagen enn de som ikke har tatt noe mer utdanning. Likevel ser det ut til at de med videre utdanning, har fått bruk for sin førskolelærerkompetanse i de yrkene de har gått inn i. Vi skal nå se hva førskolelærerne selv oppgir som grunn for å ta videre utdanning.

Tabell 4.7 Førskolelærere som hadde tatt videre utdanning, etter hovedårsak til valg av videre utdanning. Menn og kvinner. Prosent.

Hovedårsak	Kvinner og menn	Menn	Kvinner
Sum prosent	100	100	100
Større valgmuligheter med hensyn til yrke	25	30	25
Interesse for faget	61	60	61
Gikk lei i arbeids-situasjonen	9	3	9
Bedre lønns-betingelser	2	-	2
Bedre avanse-mentsmuligheter	3	7	3
Førskolelærere som svarte	366	30	336

Tabell 4.7 viser at hele 61 prosent av førskolelærerne oppgir "interesse for faget" som den viktigste grunn til at de har tatt videreutdanning.

Førskolelærerne oppgir oftere enn allmennlærerne et ønske om "større valgmuligheter med hensyn til yrke" som grunn for å ta videreutdanning. Det er 25 prosent av førskolelærerne og 17 prosent av allmennlærerne som oppgir dette som

grunn. Allmennlærerne på sin side oppgir oftere enn førskolelærerne "ønske om bedre lønnsbetingelser" som grunn for å ta videre utdanning. Mens 17 prosent av allmennlærerne, og oftere menn enn kvinner, oppgir "ønske om bedre lønnsbetingelser" som grunn, er det bare 2 prosent av førskolelærerne som oppgir dette. Disse store forskjellene mellom allmennlærerne og førskolelærerne har sin forklaring; det avspeiler det forhold at allmennlærerne får lønnskompensasjon dersom de tar videreutdanning, mens det ikke finnes tilsvarende ordninger for førskolelærerne (Støren, Enoksen 1990).

5 Hvordan ser førskolelærerne på eget yrke, lønns- og arbeidsforhold?

De foregående kapitlene har lagt hovedvekten på å beskrive rent konkret forhold knyttet til førskolelærernes aktiviteter. Vi skal nå se på førskolelærernes syn på eget yrke, særlig hvilke forhold de er opptatt av å forbedre. Dette kan gi en antydning om hvilke type tiltak som kan settes inn, dersom man ønsker å redusere avgangen fra yrket eller å få de yrkespassive tilbake.

5.1 Om man vil anbefale andre å bli førskolelærer

Om man vil anbefale andre samme yrkesutdanning som en selv kan sees på som et indirekte mål på tilfredshet med yrket, og det kan ha også ha betydning for nyrekrutteringen til yrket.

Tabell 5.1 Om man vil anbefale andre å bli førskolelærer. Kvinnelig og mannlige kandidater fra 1978. Prosent

	Kvinner og menn	Kvinner	Menn
Sum prosent	100	100	100
Ja, utvilsomt	27	27	25
Ja, sannsynligvis	39	39	31
Usikker	18	18	22
Neppe	11	11	14
Nei	3	3	4
Uoppgitt	2	2	4
Førskolelærere i alt	764	713	51

Tabell 5.1 viser at et klart flertall 67 prosent "utvilsomt eller sannsynligvis" vil anbefale yrket til andre. Det var 12 prosent som "neppe" ville anbefale yrket. Dersom vi sammenligner førskolelærerne med de andre gruppene i tiårsundersøkelsen finner vi at allmennlærerne er de mest forbeholdne idet bare 50 prosent "utvilsomt eller sannsynligvis" ville anbefale yrket til andre. Sykepleierne var omtrent på linje med førskolelærerne, mens det blant DH-økonomene og ingeniør-

ene var så mye som 90 prosent som ville anbefale andre å ta samme utdanning som dem selv.

Blant førskolelærerne er det små forskjeller mellom menn og kvinner i svarene om anbefaling av yrket. Dette er litt overraskende siden de fleste mennene har forlatt førskolelæreryrket. Grunnen til at de svarer slik de gjør, ligger nok i at svært mange av dem tross alt jobber i yrket der de høyst sannsynlig får brukt utdanningen sin.

Vi skal nå se hva de som ikke kunne tenke seg å anbefale andre å bli førskolelærer har oppgitt som grunner til dette. Spørsmålet om grunner til ikke å ville anbefale yrket var stilt åpent, dvs at det ikke var svarkategorier å krysse av for, men de skrevne svarene ble gruppert etter at vi hadde lest gjennom dem.

Tabell 5.2 Grunner til at man ikke vil anbefale andre å bli førskolelærer. Førskolelærere som svarte = 100%. Flere personer har oppgitt mer enn en grunn. (N = 106).

For dårlige lønnsforhold	77
For knappe ressurser og slit	53
Lav status	24
Dårlig psykisk arbeidsmiljø	23
Dårlig fysisk arbeidsmiljø	15

Tabell 5.2 viser at den klart viktigste grunnen til ikke å ville anbefale andre å bli førskolelærere er lønnsforholdene. Her merker vi oss også at over halvparten oppga knappe ressurser som grunn. En fjerdedel mente at yrkets lave status var grunn til ikke å anbefale yrket. Like mange mente at yrket er så psykisk belastende at de ikke vil anbefale andre å ta utdanningen, mens 15 prosent oppga det fysiske arbeidsmiljøet som årsak. Vi skal se litt nærmere på hva man har lagt i disse grunnene.

Når det gjelder lønnsforholdene har ikke førskolelærerne svart noe særlig mer enn "dårlig lønn". I det kan det ligge at vi bør være inneforstått med at de tjener dårlig. Førskolelærerne er lavt lønnet sett i forhold til andre utdanningsgrupper med 3-årig utdanning. Av utdanningsgruppene i tiårsundersøkelsen var førskolelærerne de som var dårligst lønnet med en gjennomsnittlig månedslønn på kr 12.980,- pr. februar 1989. Til sammenligning tjente allmennlærerne i gjennomsnitt kr 14.020,- pr måned, mens DH-utdannede med økonomiske fag i gjennomsnitt tjente kr 21.320 pr måned. "DH-økonomene" som jobbet i offentlig sektor hadde imidlertid betydelig lavere lønn enn sine kullkamerater i privat sektor (gjennomsnittslønn var kr 16.700,-

i offentlig sektor og kr 22.700,- i privat sektor). Førskolelærerne har derimot svært lite lønsmessig å tjene på å gå over i privat sektor. Gjennomsnittslønnen var på kr 12.880,- i offentlig sektor og på kr 13.160,- i privat sektor (Hoel/Arnesen/Mastekaasa 1990).

Svarene førskolelærerne har gitt som gjelder de andre kategoriene i tabell 5.2 er mer utfyllende enn svarene som gjaldt lønnsforholdene. Vi skal se litt nærmere på hva de faktisk svarte:

Eksempler på svar som er gruppert som *knappe ressurser og slit* er: Det er for knappe ressurser i forhold til antall barn, for store krav til de ansatte og derfor stor arbeidsslitasje, for liten tid til planlegging, for dårlig bemanning, ikke nok penger til diverse utstyr.

De svarene som vi har gruppert som *lav status* er svar som: Yrket er nedvurdert, førskolelærerutdanningen har ingen faglig status, det er manglende forståelse for yrket i samfunnet og blant politikere.

Svar vi har gruppert under kategorien *dårlig fysisk arbeidsmiljø* er f.eks.: Arbeidet er for dårlig fysisk tilrettelagt, det er for mye støy, eller ventilasjonen i barnehagene er dårlig.

Maktesløshet, man blir dratt mellom ulike hensyn (til arbeidsgiver og de øvrige ansatte), man blir aldri ferdig med jobben, stress og utbrenthet, er årsaker som inngår i kategorien *dårlig psykisk arbeidsmiljø*.

Mange av de svarene førskolelærerne har oppgitt som grunner til at de ikke vi anbefale andre å bli førskolelærere henger sammen. Lønn, status og knappe ressurser sier noe om samfunnets vilje til å investere i at førskolelærerne skal få gode lønns- og arbeidsvilkår. *Knappe ressurser og slit* henger igjen sammen med hvilke muligheter man har til å forbedre det psykiske og fysiske arbeidsmiljøet.

Oppfatningene av førskolelæreryrket blant de som ikke kunne tenke seg å anbefale andre å bli førskolelærere, er svar som er gitt av de førskolelærerne som er mest misfornøyde med yrket. Nå skal vi se på hva alle førskolelærerne mener om en rekke forhold ved yrket deres.

5.2 Hva er førskolelærerne opptatt av?

Mye av diskusjonen om førskolelærerne og deres arbeidssituasjon, er en diskusjon som har foregått i massemedia, og her har særlig lønnsforholdene stått sentralt. I dette kapitlet skal vi se nærmere på førskolelærernes synspunkter på dette området, noe som må være viktig for politikkkutforming. For å få tak i disse oppfatningene, har vi formulert spørsmålene om hva de mener deres fagforening, Norsk Lærerlag, bør arbeide for. I den presentasjonen som nå følger av saker de er opptatt av, har vi valgt å ta ett tema av gangen, for så å avslutte med noen mer generelle

kommentarer. I våre spørsmålformuleringer er ikke førskolelærerne eksplisitt blitt bedt om å prioritere mellom sakene.

5.2.1 Lønnsprofil

Vi har bedt om førskolelærernes syn på hva slags lønnsprofil Norsk Lærerlag bør arbeide for, om de bør prioritere økt begynnerlønn eller økt topplønn.

Tabell 5.3 viser at andelen som svarer "stor betydning" er en god del høyere når topplønn prioriteres framfor begynnerlønn, 44 mot 30 prosent. Dette er ikke overraskende når en tenker på at den gruppen førskolelærere som her er spurt har mange års yrkesaktivitet bak seg. Nyutdannede må forventes å prioritere omvendt.

Tabell 5.3 Syn på prioriteringen mellom økning av begynnerlønn og økning av topplønn. Prosent.

	Stor økning av begynnerlønn, mindre økning av topplønn	Stor økning av topplønn mindre økning av begynnerlønn
Sum prosent	100	100
Stor betydning	30	44
En viss betydning	32	30
Liten betydning	24	13
Vet ikke	3	2
Uoppgitt	11	11
Førskolelærere i alt	764	764

5.2.2 Lengre ferier

En tredjedel mener lengre ferier er et forhold som har "liten betydning", og dette er flere enn dem som oppgir at saken er av "stor betydning". Vi finner at det er en relativt klar forskjell mellom kvinner og menn når det gjelder vektleggingen av lengre ferier. Det er dobbelt så mange kvinner, (24 mot 12 prosent) som menn, som mener dette er en sak av "stor betydning". Tilsvarende oppgir 41 prosent av mennene mot 32 prosent av kvinnene at saken "ikke har noen betydning". Mens 28 prosent av dem som er ansatt i kommunal barnehage oppgir at saken "ikke har noen betydning", så øker denne andelen til 38 prosent for dem som er ansatt i privat sektor. Heltidsansatte oppgir noe oftere enn deltidsansatte at denne saken er av "stor betydning", 27 prosent mot 21 prosent.

Tabell 5.4 Syn på betydningen av å kunne få lengre ferier. Prosent.

Sum prosent	100
Stor betydning	24
En viss betydning	34
Liten betydning	32
Vet ikke	1
Uoppgitt	9
Førskolelærere i alt	764

5.2.3 Kortere daglig arbeidstid

Heller ikke nedkorting av den daglige arbeidstiden synes å bety svært mye, i det 28 prosent mente kortere daglig arbeidstid har "stor betydning". Tilsammen mener riktignok 60 prosent at det har betydning ("stor" eller "en viss"). Kvinnene er mer opptatt av dette enn mennene. Det er ingen forskjell knyttet til om man arbeider i kommunal barnehage eller privat barnehage.

Tabell 5.5 Syn på betydningen av å kunne få kortere daglig arbeidstid. Prosent.

Sum prosent	100
Stor betydning	28
En viss betydning	32
Liten betydning	29
Vet ikke	1
Uoppgitt	10
Førskolelærere i alt	764

Det er heller ingen forskjell knyttet til arbeidstid. Når like mange deltidsarbeidende som heltidsarbeidende oppgir at dette er en sak av "stor betydning", så er det trolig et uttrykk for at deres deltidsarbeid er en tilpasning til en arbeidsdag som ellers blir for lang.

5.2.4 Bedre muligheter for videreutdanning

Tabell 5.6 viser at hele 90 prosent mener det er av "stor betydning" eller "en viss betydning", at Lærerlaget får gjennomslag for at mulighetene for å ta videreutdan-

ning skal bli bedre. Det er bare 3 prosent som mener at dette spørsmålet er av "liten betydning". I tillegg er det verdt å merke seg at bare 8 prosent ikke vet eller ikke har besvart spørsmålet. Dette er et viktig spørsmål for førskolelærerne.

Tabell 5.6 Syn på betydningen av å kunne få bedre muligheter for videreutdanning som viktig. Prosent.

Sum prosent	100
Stor betydning	59
En viss betydning	29
Liten betydning	3
Vet ikke	1
Uoppgitt	7
Førskolelærere i alt	764

En større andel av kvinnene enn av mennene mener at bedre muligheter for videreutdanning er av stor betydning. 60 prosent av kvinnene oppgir dette, mens det tilsvarende tallet for mennene er 47 prosent. Ansatte i kommunale barnehager mener oftere enn ansatte i private barnehager at saken er av stor betydning. 64 prosent som er ansatt i kommunale barnehager og 51 prosent ansatt i private barnehager oppgir dette. Videre mener heltidsarbeidende noe oftere enn deltidsarbeidende at spørsmålet er av "stor betydning".

5.2.5 Ressurser til pedagogisk utviklingsarbeid

Ni av ti førskolelærere mener at ressurser til pedagogisk utviklingsarbeid er av "stor" eller "en viss betydning". Bare 3 prosent mener spørsmålet er av "liten betydning". Dette er klart en viktig sak for førskolelærerne.

Tabell 5.7 Syn på betydningen av ressurser til pedagogisk utviklingsarbeid. Prosent.

Sum prosent	100
Stor betydning	61
En viss betydning	28
Liten betydning	3
Vet ikke	1
Uoppgitt	7
Førskolelærere i alt	764

Det er en større andel av kvinnene enn av mennene som mener at det er av "stor betydning" at Lærerlaget arbeider for å bedre ressurstilgangen til pedagogisk utviklingsarbeid. Henholdsvis 61 prosent av kvinnene og 50 prosent av mennene oppgir dette. Ansatte i kommunale barnehager oppgir noe oftere enn ansatte i en stiftelse at spørsmålet er av "stor betydning", 62 prosent mot 58 prosent. Videre oppgir heltidsansatte oftere enn deltidsansatte at spørsmålet er av "stor betydning".

5.2.6 Færre barn pr. avdeling

Tabell 5.8 viser at spørsmålet om færre barn pr. avdeling er av "stor betydning" for et flertall av førskolelærerne. Åtte av ti førskolelærere mener dette spørsmålet er av "stor eller en viss betydning". Bare 7 prosent mener dette spørsmålet er av "liten betydning".

Tabell 5.8 Syn på betydningen av at det kunne bli færre barn pr. avdeling. Prosent.

Sum prosent	100
Stor betydning	65
En viss betydning	21
Liten betydning	7
Vet ikke	1
Uoppgitt	7
Førskolelærere i alt	764

Det er her relativt klare forskjeller mellom menn og kvinner; 67 prosent av kvinnene og 33 prosent av mennene mener spørsmålet om færre barn pr avdeling er av "stor betydning". Det er ingen forskjell mellom ansatte i kommunale barnehager og privat ansatte. Det er en litt større andel av de deltidsansatte som oppgir at spørsmålet er av "stor betydning" sammenlignet med de heltidsansatte.

5.2.7 Drøfting

Når vi skal sammenfatte denne gjennomgangen av de ulike sakene førskolelærerne mener fagforeningen deres bør arbeide for, kan de grupperes i to kategorier: Lønnsstruktur, arbeidstid og ferier på den ene siden og ressurser til barnehager og egen faglig utvikling på den andre siden. Et klart funn er at den siste kategorien tillegges størst vekt. Når lønnsprofilen ikke ga helt klare utslag, kan det selvsagt ha sammenheng med at selve lønnsnivået er det som betyr mest, ikke lønnsstigningsprofil. Men det er et viktig funn at videreutdanningsmuligheter, færre barn pr. avdeling og ressurser til pedagogisk utviklingsarbeid har langt større betydning enn kortere daglig arbeidstid og lengre ferier.

5.3 Kan vi dele førskolelærerne inn i grupper som er opptatt av ulike saker?

Vi har hittil sett på hvordan man vektlegger de ulike sakene hver for seg. Nå skal vi se på hvordan svarene på de ulike spørsmålene henger sammen. *Er det slik at man kan dele inn førskolelærerne i grupper, der noen er særlig opptatt av lønn, ferier, arbeidstid, mens andre er mer opptatt av videreutdanning og ressurser til barnehagen?* Og i så fall, hva kjennetegner de ulike gruppene?

Ut fra tabellene om førskolelærernes syn på de ulike sakene som Norsk lærerlag bør jobbe med, kan det se ut til at man i hovedsak kan dele førskolelærerne i en hovedgruppe som tillegger spørsmålene ovenfor "stor betydning" eller "en viss betydning" og en mindre gruppe som tillegger sakene "liten betydning". I tillegg kommer så gruppen som ikke har tatt noe standpunkt, enten ved at de har svart "vet ikke", eller at de ikke har svart i det hele tatt. Dette inntrykket blir ytterligere bekreftet av en korrelasjonsanalyse der korrelasjonen mellom alle variablene i denne analysen er satt sammen. Det er en relativt klar tendens i matrisen til at variablene korrelerer positivt med hverandre. Et eksempel for å konkretisere: Korrelasjonen mellom variablene kortere daglig arbeidstid og variabelen lengre ferier er på 0.6, en klar og sterk positiv korrelasjon. Dette innebærer at det er stor sannsynlighet for at en person som har oppgitt at det er av "stor betydning" at Lærerlaget arbeider for lengre ferier, også mener det er av "stor betydning" at Lærerlaget arbeider for kortere daglig arbeidstid.

Nå er imidlertid både variabelen kortere daglig arbeidstid og variabelen lengre ferie klart positivt korrelert med variabelen færre barn pr. avdeling. Denne variabelen er igjen positivt korrelert med variabelen ressurser til pedagogisk utviklingsarbeid. Vi finner her at de fleste variablene henger sammen. Ingen av variablene i matrisen er negativt korrelert med hverandre. En negativ korrelasjon ville i dette tilfelle bety at høy verdi på en variabel falt sammen med lav verdi på en annen. Det ser med andre ord ikke ut til at det er mulig å skille ut grupper av førskolelærere med motstridende prioriteringer av sakene.

For å få et klarere mål på sammenhenger i materialet har vi gjennomført en faktoranalyse. For å ha to muligheter kunne man anta at enkelte førskolelærere ville prioritere lønnsforhold, mens andre ville prioritere pedagogisk utviklingsarbeid. Analysen viste imidlertid at vi bare fikk en faktor med en egenverdi på over én, altså en faktor med en forklart varians større enn en bestemt variabel.

I tabell 5.9 har vi satt opp hvilken egenverdi de enkelte faktorene har og hvilken forklart varians hver av faktorene har.

Tabell 5.9 Egenverdi og forklart varians for alle 7 faktorer.

Faktor	Egenverdi	Varians(prosent)	Kumulativt
1	3.00	43.3	43.3
2	1.00	14.2	57.5
3	0.90	13.1	70.6
4	0.70	9.7	80.3
5	0.60	8.1	88.4
6	0.42	5.9	94.3
7	0.40	5.7	100.0

Tabell 5.9 viser at de fire første faktorene forklarer 80 prosent av den totale variansen i de sju variablene og at den første faktoren alene forklarer over 40 prosent av variansen i variablene. En faktoranalyse skal hjelpe til med å ordne materialet og bidra til å avdekke underliggende forhold som kan bidra til å forenkle analysen. Siden vi her bare fikk trukket ut én faktor, der også alle variablene i analysen har en høy faktorladning (se tabell 5.10), kan vi slutte at det er en svært enhetlig yrkesgruppe vi står overfor når det gjelder prioriteringen av saker de mener Lærerlaget bør arbeide for. Denne faktoren er kjennetegnet ved at de førskole-

lærerne som har tatt et standpunkt til de spørsmålene vi her har behandlet, gir en enhetlig vurdering av de enkelte alternativene.

Tabell 5.10 Faktorladning⁶ for de enkelte variable under faktor 1.

Ressurser til ped.utviklingsarbeid	0.76
Stor økning av topplønn	0.51
Bedre videreutdanningsmuligheter	0.70
Kortere daglig arbeidstid	0.70
Færre barn pr. avdeling	0.67
Stor økning av begynnerlønn	0.48
Lengre ferier	0.72

Disse funnene må kunne danne grunnlag for en diskusjon innad i førskolelærergruppen når det gjelder spørsmålet om hvilke saker som bør prioriteres i tiden fremover. Det kan lett bli en for omfattende oppgave å prioritere alle saker omtalt her like høyt. Arbeidstid, sektor for virksomheten, foreldres utdanningsnivå og ektefelles/samboers utdanningsnivå er i det store og hele uten betydning for å forklare forskjeller i førskolelærernes svar. Det vi fant var at kjønn på noen av variablene, og da særlig på spørsmålet om kortere daglig arbeidstid og lengre ferie, slo klart ut. Sammenfattet kan vi da si at det ser ut som om førskolelærerne i disse spørsmålene i liten grad blir påvirket av tradisjonelle bakgrunnsvariable. Hva kan dette skyldes? En rimelig hypotese kan være at selve utdanningen og arbeidssituasjonen virker sterkt sosialisierende inn på førskolelærerne. I tillegg kan det være slik at personer som velger en førskolelærerutdanning allerede når de begynner på utdanningen har foretatt en del sentrale valg som gjør at de som gruppe betraktet fremstår som enhetlige i forhold til en rekke spørsmål.

5.4 Holdninger til ny organisasjonsform

I dette avsnittet skal vi kort referere enkelte hovedtendenser når det gjelder førskolelærernes syn på å få større avlastning i den daglige administrasjonen av en barnehage enn det de har i dag. I spørreskjemaet ba vi førskolelærerne ta standpunkt til følgende utsagn: "Styrere i barnehager er ofte opptatt av administrativt arbeid. Hva mener du om en ordning der styreren blir frigjort til mer pedagogisk arbeid i

⁶ Faktorladning vil si korrelasjonen mellom den enkelte variabel i analysen og den bakenforliggende faktor eller dimensjonen.

barnehagen, ved at en person med økonomisk/administrativ utdanning tar seg av administrasjon og mye av det praktiske arbeidet?"

Tabell 5.11 viser at et meget klart flertall av førskolelærerne synes det å få en person til å avlaste med økonomisk/administrative oppgaver er en god ide. 47 prosent av førskolelærerne synes ideen både er god og gjennomførbar. I tillegg er det 20 prosent som mener ideen er god, men at den ikke er gjennomførbar. Et mindretall, 27 prosent, synes det er en dårlig ide. Menn synes oftere enn kvinner at ideen både er god og gjennomførbar, mens flere kvinner enn menn mener at ideen ikke er gjennomførbar selv om den er god. Det er ikke noen forskjell knyttet til sektoren man arbeider innenfor. En større andel heltidsansatte enn deltidsansatte synes ideen både er god og gjennomførbar, henholdsvis 49 prosent av de heltidsansatte og 41 prosent av de deltidsansatte. Disse mener på sin side noe oftere at selv om ideen er god, så er den ikke gjennomførbar.

Tabell 5.11 Holdning til forslag om ny administrativ ordning. Prosent.

	Kvinner og menn	Menn	Kvinner
Sum prosent	100	100	100
God og gjennomførbar ide	47	53	46
God ide, ikke gjennomførbar	20	12	20
Dårlig ide	27	28	27
Uoppgitt	6	7	7
Førskolelærere i alt	764	51	713

I Tabell 5.12 har vi prosentuert med utgangspunkt i dem som mener ideen er god, men ikke gjennomførbar. Vi finner at i overkant av en fjerdedel mener at helheten i styrers arbeid/ansvarsområde vil forsvinne med en slik ordning, mens en tilsvarende andel mener man må ha innsikt i miljøet i barnehager og i pedagogikk for å kunne utføre en slik jobb. Rundt en femtedel oppgir at de tror barnehagens økonomi gjør ideen lite gjennomførbar.

Tabell 5.12 Oppgitte grunner for at ideen om avlastning i økonomisk/administrative oppgaver er god, men ikke gjennomførbar. Prosent.

Sum prosent	100
Styrer bør ha bakgrunn fra barnehage/pedagogikk	33
De økonomiske ressursene er for knappe	23
De fleste barnehager er for små	7
Helheten i styrers arbeid/ansvar vil forsvinne	34
Annet	3
Førskolelærere som svarte	125

Tabell 5.13 viser grunnene som er oppgitt for at ideen om avlastning i økonomisk-administrative saker er dårlig. Det er få menn som har oppgitt en grunn, så vi har valgt å se på menn og kvinner under ett. Vi ser av tabellen at det særlig er pedagogiske og profesjonsfremmende begrunnelser for å mene at ideen er dårlig.

Til en slik begrunnelse er det viktig å fremholde at en stilling som økonomisk/administrativ avlaster ikke nødvendigvis skal ha ansvaret for personalet. I alle fall vil dette ikke gjelde i alle saker der det er pedagogiske vurderinger som skal gjøres. I kapittel 4 så vi at et flertall av førskolelærerne etterlyste mer undervisning i fagene ledelse/administrasjon og økonomi i studieopplegget til førskolelærerutdanningen. Blant de som har svart at man kun bør ha én leder og at denne bør være førskolelærer, har flere foreslått at man i stedet bør videreutdanne førskolelærere innen økonomisk/administrative fag. Tidligere i rapporten har vi sett at svært få førskolelærere har tatt videre utdanning innen økonomisk/administrative fag.

Tabell 5.13

Oppgitte grunner for at ideen om avlastning i økonomisk/ administrative saker er dårlig. Prosent.

Sum prosent	100
Variasjonen i arbeidet forsvinner	2
Nåværende ordning gir avansemuligheter	8
Administrasjon av barnehage krever pedagogisk bakgrunn	38
Det bør kun være <i>en</i> leder og denne bør være førskolelærer	43
Forslaget er for ressurskrevende	8
Det er ikke behov for det	1
Førskolelærere som svarte	193

5.5 Oppsummering

To av tre førskolelærere vil anbefale yrket til andre, dette er flere enn blant allmennlærerne, færre enn de som har tatt ingeniør- eller økonomisk-administrativ utdanning. Av de som ikke vil anbefale yrket, er det lønnsforholdene som er den viktigste grunnen.

Førskolelærerne er særlig opptatt av videreutdanningsmuligheter, færre barn pr. avdeling og ressurser til pedagogisk utviklingsarbeid. Lengre ferier og kortere arbeidstid vektlegges noe mindre.

Om en legger vekt på for eksempel videreutdanningsmuligheter, er det stor sannsynlighet for at en også legger vekt på færre barn pr. avdeling. Førskolelærerne er en *enhetlig gruppe*; de kan ikke deles inn i én gruppe som er opptatt av noen forhold, og en annen gruppe som er opptatt av andre forhold. Ulike bakgrunnsfaktorer, som foreldres eller ektefelles utdanningsnivå, har ikke betydning for forskjeller mellom førskolelærerne i hva de vektlegger. Det var noen forskjeller mellom menn og kvinner, for eksempel la kvinnene mer vekt på lengre ferier og kortere arbeidstid enn mennene.

Nær halvparten av førskolelærerne mener at det er en god ide med en ordning "der styreren blir frigjort til mer pedagogisk arbeid i barnehagen, ved at en person

med økonomisk/administrativ utdanning tar seg av administrasjon og mye av det praktiske arbeidet". En av fem mente at denne ideen var god, men ikke gjennomførbart. Vel en av fire mente at ideen var dårlig. Det ble gitt pedagogisk og/eller profesjonsfremmende begrunnelser både for at ideen var dårlig eller at den ikke var gjennomførbart.

6 Kan yrkesaktiviteten blant førskolelærerne økes?

Ti år etter eksamen er 13 prosent av førskolelærerne yrkespassive, 27 prosent deltidsarbeidende som førskolelærere og 24 prosent yrkesaktive utenfor førskolelæreryrket. Vi skal ta for oss årsakene til yrkespassivitet og se om det er mulig å finne fram til tiltak som kan få de yrkespassive ut i jobb, de som har forlatt yrket til å gå tilbake til det og de deltidsarbeidende til å øke sin arbeidstid.

6.1 Årsaker til yrkespassivitet

De førskolelærerne som ikke var yrkesaktive ti år etter eksamen var først og fremst beskjeftiget med arbeid i eget hjem eller studier. Årsaker til at en del av førskolelærerne har utdannet seg videre eller er opptatt med videre utdanning pr. februar 1989, har vi allerede behandlet. Derfor vil vi her bare konsentrere oss om de førskolelærerne som var i ulønnet arbeid i eget hjem.

Hele 75 prosent av førskolelærerne som ikke var yrkesaktive ti år etter eksamen, arbeidet i eget hjem. I tabell 6.1 ser vi at 78 prosent av de hjemmearbeidende har oppgitt ønske om å være hjemme hos barna som den *viktigste* årsaken til at de ikke var i inntektsgivende arbeid. Dette svaralternativet er svært forskjellig fra de andre svarene de hadde mulighet til å krysse av for. De andre alternativene fanger opp forhold som gjør det vanskelig for førskolelærerne å være yrkesaktive. Bare 1 prosent oppga som viktigste årsak til yrkespassivitet at yrket er svært belastende, 4 prosent oppga som viktigste årsak at de ikke hadde funnet tilfredsstillende barnepass og 4 prosent at ektefelle/samboers utdanning binder dem til et bestemt sted.

Når vi så tar for oss hva de hjemmearbeidende førskolelærerne oppgir som *nest viktigste* årsak til at de er yrkespassive, blir bildet av det uforbeholdne ønsket om å være hjemme hos barna noe mer nyansert. 19 prosent av de hjemmearbeidende oppgir som nest viktigste årsak at de ikke har funnet tilfredsstillende barnetilsyn, og 15 prosent oppgir at yrket som passer til deres utdanning er svært belastende.

Tabell 6.1

Viktigste og nest viktigste årsak til at de hjemmearbeidende førskolelærerne ikke var i inntektsgivende arbeid ti og ett halvt år etter eksamen. Prosent.

Årsaker årsak	Alle hjemmearbeidende		Nest viktigste årsak for de som hadde ønske om å være hjemme hos barna som viktigste
	Viktigste årsak	Nest viktigste årsak	
Sum prosent	100	100	100
Ektefelle/samboers arbeid/utdanning binder meg til et bestemt sted	4	4	5
Ønsker å være hjemme hos barna	78	10	2
Ikke funnet tilfreds- stillende barnetilsyn	4	19	21
Har ikke funnet arbeid/ fått avslag på jobber jeg har søkt	-	3	2
Arbeide som passer til min utdanning er svært belastende	1	15	15
Arbeide som passer til min utdanning har svært ubekvem arbeidstid	-	1	2
Omsorgsplikt for syke/gamle	3	-	-
Helsemessige årsaker	-	3	4
Andre årsaker	3	8	11
Uoppgitt	7	37	39
Antall førskolelærere	73	73	57

Til sammen har 49 prosent av alle som svarte at de ønsket å være hjemme hos barna som nest viktigste årsak oppgitt forhold som virker hindrende på deres muligheter til å være aktive. Men også en stor andel, 41 prosent, har bare oppgitt én årsak og det er at de ønsker å være hjemme hos barna. Disse resultatene sier oss to ting: Svært mange av de som er hjemmeværende har et klart ønske om å være hjemme hos sine egne barn, men det er også flere forhold som virker hindrende på deres muligheter til å være yrkesaktive dersom de ønsket det.

6.2 Tilbake til lønnet arbeid?

Andelen førskolelærere som ikke var yrkesaktive pr. februar 1989 var 13 prosent (98 personer). Av disse hadde 43 prosent ingen planer om å ta seg inntektsgivende arbeid i løpet av de nærmeste 12 månedene, mens 8 prosent allerede hadde skaffet seg arbeid (som de ikke hadde tiltrådt på undersøkelsestidspunktet). Videre var det 42 prosent som hadde planer om å gå ut i lønnet arbeid, disse ble også bedt om å angi på hvilke betingelser. Tabell 6.2 viser hvilke betingelser som ble oppgitt for å gå ut i jobb igjen. Siden prosentueringsgrunnlaget ikke er større enn 36 personer, må resultatene tolkes med forsiktighet.

33 prosent oppga bedre og billigere barnetilsyn som betingelse, dette gjaldt særlig de hjemmearbeidende. Videre mente 28 prosent at de ville gå ut i jobb dersom de fikk relevant arbeid. Dette kan gjelde førskolelærere som bor på steder uten tilbud om arbeid for førskolelærere. Men relevant arbeid behøver ikke nødvendigvis bety førskolelærerarbeid, i det noen har skaffet seg kompetanse for andre yrker. Av kommentarene fra førskolelærerne omkring flere av spørsmålene i skjemaet kommer det ofte fram at det er mange og sammensatte forhold som tilsammen gjør at man er yrkespassiv eller arbeider deltid. Dette gir seg ofte utslag i at man svarer "andre" årsaker eller betingelser. På spørsmålet om betingelser for å gå ut i inntektsgivende arbeid, var det 20 prosent som svarte "andre" betingelser. Forøvrig er det 19 prosent som setter betingelser vedrørende lønns- og arbeidsvilkår for å gå ut i arbeid igjen.

Tabell 6.2 Betingelser som de ikke-yrkesaktive førskolelærerne som hadde planer om å ta seg arbeid, oppga for å gå ut i inntektsgivende arbeid. Prosent.

Betingelser	Ikke-yrkesaktive førskolelærere som svarte at de hadde planer om å ta seg arbeid på visse betingelser
Sum prosent	100
Bedre muligheter for barnetilsyn/ billigere barnetilsyn	33
Mindre psykiske og fysiske belastninger	6
Relevant arbeid	28
Unngår ubekvem arbeidstid	3
Får redusert arbeidstid	3
Lønnsnivået i yrket blir høyere	8
Andre betingelser	20
Antall førskolelærere som hadde oppgitt betingelser	36

6.3 Årsaker til deltidsarbeid

Tabell 6.3 viser at det stort sett er omsorgsansvar og/eller et ønske om å være sammen med barna som er avgjørende for deltidsarbeidet. I denne sammenhengen kan det være viktig å påpeke at førskolelærerne skiller seg fra de andre høgskoleutdannede i tiårsundersøkelsen ved at de allerede ett år etter eksamen i gjennomsnitt har et langt høyere barnetall enn de andre gruppene. Særlig ser det ut til at kvinner som har utdannet seg innenfor mer tradisjonelle mannsutdanninger utsetter barnefødslene til de har etablert seg på arbeidsmarkedet (Hoel/Mastekaasa 1990).

Tabell 6.3

Hovedårsak til redusert arbeidstid. Førskolelærerne prosentuert med basis i dem som har oppgitt en årsak. Prosent.

Sum prosent	100
Omsorg for barn	77
Studier/skolegang	7
Umulig å få stilling	4
Ektefelle/samboer stedbinder	1
Ønsker flere jobber	2
Annen årsak	9
Førskolelærere som svarte	229

Av de som arbeidet deltid og hadde oppgitt en grunn for dette, totalt 229 personer, var det 42 prosent som oppga at de ønsket økt arbeidstid. Det var med andre ord klart over halvparten av de som arbeidet deltid som ønsket å fortsette å arbeide deltid.

6.4 Tiltak for å øke arbeidstiden for de deltidsarbeidende

De som svarte at de ønsket å øke arbeidstiden sin, ble spurt om det finnes forhold man kunne gjøre noe med for at de skulle ha mulighet til å utvide arbeidstiden sin.

Tabell 6.4

Tiltak for å øke arbeidstiden blant førskolelærerne. Prosent. Flere grunner kunne oppgis. Førskolelærere som svarte = 100 prosent (N = 91).

Billigere barnetilsyn	47
Færre fysiske belastninger	10
Færre psykiske belastninger	14
Mindre ubekvem arbeidstid	5
Fleksitid	8
Høyere lønn	33
Andre forhold	38

Tabell 6.4 viser at det er billigere barnetilsyn som oftest blir oppgitt som ønske for å kunne øke arbeidstiden. Høyere lønn blir oppgitt som grunn av en tredjedel, og en fjerdedel av dem som ønsker lengre arbeidstid ønsker at arbeidet var mindre belastende fysisk eller psykisk.

6.5 Tilbake til yrket som styrer eller avdelingsleder i barnehage?

191 førskolelærere som tidligere hadde vært styrere eller avdelingsledere i barnehage, har svart på spørsmålet om de kunne tenke seg å gå tilbake til arbeidet i en barnehage som avdelingsleder eller styrer. Dette gjaldt i hovedsak personer som pr. februar 1989 ikke var yrkesaktive og personer som på tilsvarende tidspunkt jobbet innen andre yrker. I tillegg er det noen få personer som jobbet som førskolelærere uten å være avdelingsleder eller styrere som her er inkludert.

Vi finner at 55 prosent av alle de som har sluttet som styrere eller avdelingsledere kunne tenke seg å gå tilbake til dette yrket. Disse ble også spurt om det viktigste enkelttiltaket som måtte gjennomføres for at de skulle gå tilbake. Her har vi ikke stilt førskolelærerne overfor svaralternativer, spørsmålet er stilt åpent. Enkelttiltakene som ble oppgitt har vi så gruppert utfra de svarene vi fikk.

Det er 37 prosent av de som kunne tenke seg å gå tilbake til arbeidet som styrer/avdelingsleder som har oppgitt mer ressurser til drift av barnehagene som betingelse for å gå tilbake til yrket. 26 prosent er opptatt av lønnen, enten at den må bli høyere, eller at de ikke må gå ned i lønn for å gå tilbake til yrket. Ingen var opptatt av at yrket måtte inneholde mindre kontor- og administrativt arbeid dersom de skulle gå tilbake.

Tabell 6.5

Viktigste enkelttiltak som måtte gjennomføres dersom man skulle gå tilbake til yrket, blant de som kunne tenke seg å gå tilbake. Prosent.

Enkelttiltak for å gå tilbake til yrket som avdelingsleder eller styrer	Alle som har sluttet som styrer/avdelingsleder	De som har gått til andre yrker
Sum prosent	100	100
Ikke gå ned i lønn	4	5
Høyere lønn	16	21
Mer ressurser til drift av barnehager	28	37
Bedre kurs/etterutdannings tilbud	4	7
Mer fagutdanning blant personalet	4	4
Kortere arbeidstid	6	4
Muligheter for deltidsarbeid	3	-
Plass til egne barn på fritidshjem/i barnehage	16	4
Friplass til egne barn i barnehage	2	2
Ingen tiltak/uoppgitt	18	18
Antall førskolelærere som kunne tenke seg å gå tilbake til yrket	105	57

Når det gjelder de som ikke kunne tenke seg å gå tilbake til yrket som avdelingsleder/styrer har vi spurt om grunnen til dette. Også her er spørsmålet stilt åpent.

Tabell 6.6

Grunner til at man *ikke* kunne tenke seg å gå tilbake til arbeidet som styrer/avdelingsleder i barnehagen. Prosent

Grunner til ikke å gå tilbake til yrket	Alle som har sluttet som styrer/avdelingsleder	De som har gått til andre yrker
Sum prosent	100	100
Arbeidstiden	1	-
Det er for dårlige arbeidsforhold/betingelser i yrket	17	28
Det er for slitsomt å kombinere yrket med omsorg for egne barn	11	4
Yrket er for slitsomt	21	18
Trives bedre i nåværende yrke/ har fått ny yrkesidentitet	24	20
Lønnen er for lav	11	4
Barnehagepersonell har for dårlig evne til nytenking	2	2
Yrket er ikke utfordrende nok	5	6
Jobben inneholder for mye kontor- og administrativt arbeid	2	2
Uoppgitt	6	6
Antall førskolelærere som ikke kunne tenke seg å gå tilbake til yrket	86	50

Tabell 6.6 viser at de som *ikke* kunne tenke seg å vende tilbake først og fremst mente at yrket var for slitsomt, at arbeidsforholdene/-betingelsene var for dårlige og at man trivdes bedre i sin nåværende jobb.

32 prosent som hadde sluttet i yrket som avdelingsleder/styrer ønsket ikke å gå tilbake til det fordi de mente at yrket var for slitsomt eller for slitsomt å kombinere med omsorg for egne barn. De som har gått til andre yrker mener dette i noe mindre grad enn de øvrige. For de som svarer at yrket er for slitsomt, kommer det

ikke fram om det er det å jobbe med barn i seg selv som er slitsomt eller om det er arbeidsmiljøet som gjør at arbeidet blir slitsomt. 17 prosent svarer at grunnen til at de sluttet som avdelingsleder/styrer var at arbeidsforholdene/-betingelsene i yrket var for dårlige. Det er vesentlig de som har gått til andre yrker som svarer dette, bare 3 prosent av de øvrige har oppgitt dette som grunn til at de har sluttet som avdelingsleder/styrer. I tillegg oppga 11 prosent at de hadde sluttet i yrket fordi lønnen var for lav, men de som har gått til andre yrker svarer i liten grad dette.

6.6 Oppsummering

Vi har kunnet påvise at det finnes en reservearbeidskraft av de førskolelærerne som ble utdannet i 1978, bestående av følgende grupper: Yrkespassive og studenter (98 personer), deltidsarbeidende i førskolelæreryrket (263 personer) og personer som har gått til andre yrker (186 personer). Det naturlige spørsmålet blir da: Lar denne reserven seg utnytte, og hvilke tiltak kan eventuelt settes i verk?

Blant de som ikke var yrkesaktive fant vi hovedsakelig et ønske om å være hjemme mens barna var små, men en del ønsket å arbeide dersom de fikk tilfredsstillende barnetilsyn. Muligens vil andelen yrkespassive gå ned etter hvert som kullet blir eldre og færre har små barn, men dette vil avhenge av hvor lenge man har vært utenfor yrket. Yrkespassiviteten blant førskolelærerne er i stor grad utslag av naturlige livsløp. Men sammenliknet med kvinnelige allmennlærere betydde små barn i større grad yrkespassivitet for førskolelærerne. Det eneste tiltaket man kunne sette inn for å hente ut noe av arbeidskraften, måtte være tilbud om barnetilsyn til tilfredsstillende kvalitet og pris. De som studerte på undersøkelsestidspunktet vil høyst sannsynlig gå ut i jobb igjen, men mye kan tyde på at vi vil gjenfinne dem i andre pedagogiske yrker.

Ti år etter eksamen jobber 40 prosent av de yrkesaktive førskolelærerne deltid, og jo flere barn de yrkesaktive har, desto større er sjansen for at de arbeider deltid. I likhet med de hjemmearbeidende prioriterer de deltidsarbeidende i særlig grad omsorg for egne barn. Hovedårsaken til at man arbeider deltid er at man har omsorgsansvar for barn, og over halvparten av de deltidsarbeidende ønsker å ha en slik arbeidstidsordning. Men også en stor andel, 42 prosent av de deltidsarbeidende, ønsker å øke arbeidstiden sin, og dette utgjør en betydelig reserve. Det viktigste tiltaket som kan settes inn for å få disse til å utvide sin arbeidstid er billigere barnetilsyn og høyere lønn. Økt satsing på å prioritere og subsidiere barnehageplass til barn av førskolelærere vil bety en bedre tilgang på førskolelærere, som igjen er en forutsetning for økt barnehageutbygging. At høyere lønn er en viktig forutsetning for økt arbeidstid, må tolkes slik at lønna i dag er så lav at fortjenesten ved å gå fra deltid til heltid ikke oppveier ulempene ved økt arbeidstid. Mindre psykiske eller fysiske belastninger i yrket er nevnt av hver fjerde førskolelærer som kunne tenke å øke arbeidstiden sin. Viktige tiltak i denne sammenheng er: At man får mer

personell i forhold til antall barn, og at det investeres mer i å utbedre barnehagene med hensyn til utstyr, bedre ventilasjon og støydempende tiltak.

Omkring halvparten av de som tidligere hadde vært styrer/avdelingsleder i barnehage og som hadde gått til andre yrker, kunne tenke seg å gå tilbake til yrket dersom man bedret lønns- og arbeidsvilkårene og det ble satt inn mer ressurser til drift av barnehagene. Av mulige tiltak som kan settes i verk for å få disse tilbake til barnehagene, vil vi framheve mer ressurser til drift av barnehagene og høyere lønn til styrere og avdelingsledere. Dette kan dessuten redusere antallet som potensielt søker seg bort. De som ikke vil tilbake til førskolelæreryrket klager på dårlige arbeidsforhold/betingelser, at yrket er for slitsomt, eller at de trives bedre i sitt nåværende yrke. De som har forlatt førskolelæreryrket har i hovedsak gått til andre pedagogiske yrker og mye av denne overgangen må sees på som en naturlig karrierevei. Erfaring fra barnehage kombinert med videre utdanning fører en god del av førskolelærerne over i beslektede yrker som også har behov for deres kompetanse. Dette må det tas hensyn til i dimensjoneringen av førskolelærerutdanningen.

Når det gjelder de som tar førskolelærerutdanning i dag, er det viktig at fag som ledelse, offentlig administrasjon og økonomi i noen grad blir en del av fagutdanningen deres. I hvilken grad disse fagene skal trekkes inn i utdanningen er imidlertid avhengig av om man ønsker å bruke personer med økonomisk/administrativ utdanning i noe av det administrative arbeidet i barnehagene. I tillegg bør fag som pedagogikk, psykologi og metodikk styrkes på den måten at man legger mer vekt på problemløsning og praktiske forhold.

Arbeidskraftsreserven som finnes er størst blant de deltidsarbeidende, men også blant de yrkespassive og blant de som har forlatt yrket er det en viss reserve å hente dersom ressurser settes inn. Vi oppsummerer de viktigste tiltakene som kan få førskolelærerutdannede tilbake til yrket: Høyere lønn, bedre barnetilsynstilbud til førskolelærernes egne barn, mer ressurser til barnehagene og bedring av arbeidsmiljø. Når så mange av de som utgjør reservearbeidskraften er opptatt av at barnehagene må få mer ressurser, er det sannsynlig at en risikerer å øke tilbaketrekningen fra yrket ytterligere, om en øker antall barn pr. ansatt.

Litteratur

- NAVFs utredningsinstitut (1988): *Arbeidsmarkedet et halvt år etter eksamen 1985*. Kandidater fra universiteter og høyskoler. Oslo, Notat 3/88.
- NAVFs utredningsinstitut (1988): *Arbeidsmarkedet et halvt år etter eksamen 1986*. Kandidater fra de regionale høyskolene. Oslo, Notat 7/88.
- NAVFs utredningsinstitut (1989): *Arbeidsmarkedet et halvt år etter eksamen 1987*. Kandidater fra universiteter og høyskoler. Oslo, Notat 3/89.
- Enoksen, J.-A. & L. A. Støren (1990): *Arbeid, omsorg eller videreutdanning?* En undersøkelse av høyskolekandidater ti år etter eksamen. Oslo, NAVFs utredningsinstitut, Rapport 2/90.
- Grue, L. (1988): *Ønske det, ville det - men gjøre det ...* En undersøkelse av rekrutteringspotensialet til førskolelærerutdanningen. Oslo, NAVFs utredningsinstitut, Notat 5/88.
- Hansen, M. Nordli (1984): *Sosiale utdanningsforskjeller*. Hvordan er de blitt forklart? Hvordan bør de forklares? Universitetet i Oslo, Magisteravhandling i sosiologi.
- Hoel, M. & A. Mastekaasa (1990): *Fertility and labor market behavior among higher educated women*. Oslo. Paper til American Sociological Association, Årskongress 1990.
- Hoel, M., A. Mastekaasa & C. Å. Arnesen (1990): *Overganger fra offentlig til privat sektor blant høyskoleutdannede*. Lønnsforskjeller, lønnsnivå og yrkesmuligheter. Oslo, NAVFs utredningsinstitut, Rapport 4/91.
- Jordell, K. Ø. (1991): Er lærerne utilfredse? I Ellen Brandt (red.): *Utdanning og arbeidsmarked 1991*. Tendenser og perspektiver. Oslo, NAVFs utredningsinstitut, Rapport 13/91.
- NOU 1976: 46: *Levekårsundersøkelsen. Utdanning og ulikhet*. Av Gudmund Hernes og Knud Knudsen. Oslo, Universitetsforlaget.
- Næss, T (1991): *Fremskrivning av bestanden av personer med ulike typer høyere utdanning*. Oslo, NAVFs utredningsinstitut, upublisert.

- Rogg, E. (1990): *Rapport fra første halvår 1990*. Oslo, Statens lånekasse for utdanning, Notater om studiefinansiering nr. 4-90.
- Severeide, P.I. (1988): *Utdanningsvalg og utdanningsveier. Samfunnsspeilet*, 2/88, s. 13-14.
- Statistisk sentralbyrå (1989): *Sosialt utsyn 1989*. Sosiale og økonomiske studier 70. Oslo/Kongsvinger.
- Statistisk sentralbyrå (1981-1991): *Utdanningsstatistikk; universiteter og høyskoler*. Oslo/Kongsvinger, Norges offisielle statistikk.
- St.meld. nr. 8 (1987-1988): *Barnehager mot år 2000*. Forbruker- og administrasjonsdepartementet.
- Støren, L.A. (1989): Rekruttering til høgre utdanning. Økt sosial likhet? I J. C. Smeby og L. A. Støren (red.): *Utdanning og arbeidsmarked 1989*. Tendenser og perspektiver. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, Melding 1989:5.
- Vangsnes, S. (1967): *Rekruttering av artianere og karakterer til examen artium*. En undersøkelse av fire artiumskull. Oslo, NAVFs utredningsinstitutt, melding 1967:1.
- Aamodt, P.O. (1982): *Utdanning og sosial bakgrunn*. Oslo/Kongsvinger, Statistisk sentralbyrå, Samfunnsøkonomiske studier nr. 51.
- Lærerutdanningsrådet (1988): *Årsmelding 1988*. Oslo.

Vedlegg

Vedlegg 1

Tabell 1 Svarprosent for ulike utdanningsgrupper som var med i tiårsundersøkelsen.

	Førskole- lærere	Dist. høgsk- kand.	Inge- niører	Syke- pleiere	Allmenn- lærere	Alle grup- per
I alt	75	67	64	73	69	70
Menn	68	66	63	75	72	66
Kvinner	75	70	67	72	68	72

Tabell 2 Populasjon, utvalg, besvarte og vektorer for veiing av resultater i undersøkelsen av høgskolekandidater 10 og et halvt år etter eksamen.

	Uteksaminerte v 78		Del av uteksaminerte i hver av gruppene i undersøkelsen	Besvarte		(Vj= $\frac{Q_j}{P_j}$)	
	An-tall	Prosent (Q)		An-tall	Pros. (P)	VEKT	
1 Kvinnelige ingeniører	173	3,39	alle	115	4,5	0,753	
2 Mannlige edb-ingeniører	92	1,80	1/2, dvs 46	35	1,4	1,285	
3 Mannlige maskiningeniører	394	7,72	1/2, dvs 197	123	4,8	1,608	
4 Mannlige elektro-svakstrøm ing.	376	7,37	1/2, dvs 188	127	4,9	1,504	
5 Mannlige elektro-stærkstrøm ing.	174	3,41	1/2, dvs 87	52	2,0	1,705	
6 Mannl. bygg/anlegg ingeniører	478	9,37	1/2, dvs 239	149	5,8	1,615	
7 Mannlige kjemi-ingeniører	73	1,43	alle	43	1,7	0,841	
8 Mannlige annen ingeniørutdan.	27	0,53	alle	13	0,5	1,060	
9 Kvinnelige sykepleiere	628	12,31	alle	454	17,7	0,695	
10 Mannlige sykepleiere	98	1,92	alle	73	2,8	0,685	
11 Kvinnelige førskolelærere	948	18,58	alle	713	27,8	0,668	
12 Mannlige førskolelærere	75	1,47	alle	51	2,0	0,735	
13 Kvinnelige allmennlærere	812	15,92	1/2, dvs 406	275	10,7	1,488	
14 Mannlige allmennlærere	510	10,00	1/2, dvs 255	184	7,2	1,388	
15 Kvinnelige dh.kand. m/økonomiske fag	56	1,10	alle	39	1,5	0,733	
16 Mannlige dh.kand m/økonomiske fag	187	3,67	alle	123	4,8	0,764	
I alt	5101	100,0	3683	2569	100,0		

Qj= Prosentandelen som de uteksaminerte i gruppe j utgjør av det samlede antall uteksaminerte (gruppene 1 - 16, våren 1978).

Pj= Prosentandelen som de uteksaminerte i gruppe j utgjør i utvalget.

(Tabellen er hentet fra Enoksen/Støren 1990).

NAVF's utredningsinstitutt
Norges allmennvitenskapelige forskningsråd
Munthesgt. 29, 0260 Oslo 2
Tlf. (02) 55 67 00

Oslo, mars 1989

UNDERSØKELSE AV HØGSKOLEKANDIDATER 10 OG ET HALVT ÅR ETTER EKSAMEN

Du som blir bedt om å være med i denne undersøkelsen er uteksaminert våren 1978, som allmennlærer, førskolelærer, ingeniør, sykepleier eller distrikthøgskolekandidat med økonomiske eller økonomisk-administrative fag. For disse gruppene har det vært betydelige svingninger i arbeidsmarkedet i siste 10-årsperiode. Det har i de siste årene vært mye debatt om arbeids- og lønnsforhold, og om overskudd eller knapphet på arbeidskraft, særlig for allmennlærere, førskolelærere og sykepleiere. Den undersøkelsen vi ber deg delta i, kan gi svar på mange av de spørsmålene og påstandene som florerer i debatten. En slik undersøkelse bør også kunne gi holdepunkter for iverksetting av tiltak angående arbeidsforhold, rekrutteringstiltak o.l.

NAVF's utredningsinstitutt har siden 1972 utført undersøkelser av situasjonen på arbeidsmarkedet et halvt år etter eksamen for personer med høyere utdanning. Det har også vært utført en undersøkelse 10 år etter eksamen av universitets- og distrikthøgskolekandidater fra vårkullet 1974. Denne undersøkelsen som vi nå ber deg være med på, for høgskolekandidater 10 og et halvt år etter eksamen, er den første i sitt slag vi gjennomfører.

Distrikthøgskolekandidater har i mange år vært med i våre undersøkelser et halvt år etter eksamen. Allmennlærere, ingeniører og førskolelærere har vært med i "halvt-årsundersøkelser" i årene 1984 - 1987. Sykepleiere har aldri tidligere vært med i våre undersøkelser.

I planleggingen av denne undersøkelsen har Utredningsinstituttet samarbeidet med forskere ved Institutt for samfunnsforskning (ISF) og Institutt for sosialforskning (INAS). Perspektivet på undersøkelsen er utvidet i forhold til våre tidligere undersøkelser. Blant annet er vi særlig interessert i å få kunnskap om mobilitet på arbeidsmarkedet for de utdanningsgruppene som er med, yrkesaktivitet eller yrkespassivitet, deltidsarbeid og årsaker til slike forhold. Gjennom samarbeidet med ISF og INAS er også perspektivet utvidet til å omfatte yrkesverdier og holdninger til yrkesorganisasjoner.

Tradisjonelt har vi hatt høy svarprosent i arbeidsmarkedsundersøkelsene våre. Blant allmennlærere, ingeniører og førskolelærere som var med i halvt-årsundersøkelsen i 1986 var svarprosenten 82. Å få kjennskap til situasjonen i løpet av en 10-årsperiode er like viktig, og vi håper at like mange vil delta i denne undersøkelsen, slik at vi kan få pålitelige resultater.

Skjemaet er omfattende, men ikke alle skal svare på alle spørsmål. Det er ofte ulike spørsmål til ulike grupper, avhengig f.eks. av nåværende og tidligere yrkesaktivitet. Vi håper derfor at du vil ta deg tid til å svare. Om du finner ikke å kunne svare på enkelte av spørsmålene, ber vi deg likevel sende skjemaet til oss.

Det står "instrukser" i tilknytning til spørsmålene for hvordan du skal svare, og vi ber deg lese innledningen til spørsmålene nøye. Siden mange av spørsmålene bare er aktuelle for noen grupper, er det mange ---> henvisninger til hvilket spørsmål som er ditt neste (og hvilke du kan hoppe over). Følg du disse henvisningene, skulle utfyllingen gå greit. Hvis det ikke står noen henvisning, går du til neste spørsmål. Hvis det etter ditt svaralternativ står "gå til..." et spørsmål lenger ut i skjemaet, bør du gjøre det straks. Hvis du er nysgjerrig på de mellomliggende spørsmålene som ikke er aktuelle for deg, bør du vente med å lese dem til etter at skjemaet er ferdig utfyllt, ellers glemmer du lett hvilket spørsmål som er ditt neste.

Svarene gis som oftest ved å krysse av i ruter, eller ved å fylle inn tall i ruter (for eksempel årstall, antall mndr.). Enkelte ruter skal du ikke fylle ut; ruter som står etter en stiplet linje der du har skrevet *kommune, yrke* e.l. I disse rutene skal vi fylle inn koder på basis av de nevnte opplysningene. Tall over og ved siden av rutene skal du ikke bry deg om, de er for databehandlingen.

Nummeret i øverste høyre hjørne på første side er nødvendig for at vi skal vite hvem som har svart og for å få regnet svarprosenten for hver av gruppene. Vi ber deg om ikke å klippe ut eller stryke over dette nummeret, da får du bare tilsendt et nytt skjema selv om du har svart. Data med opplysninger fra skjemaet blir ikke oppbevart sammen med andre persondata, og resultatene skal bare brukes til statistikkformål, uten mulighet for å identifisere den enkelte. Undersøkelsen er godkjent av Datatilsynet.

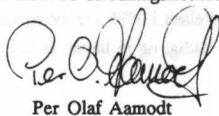
Norges Ingeniørorganisasjon (NITO), Norsk Sykepleierforbund og Norsk Lærerlag har oppfordret sine medlemmer til å svare på skjemaet.

Har du kommentarer, skriv disse gjerne på eget ark eller i margen på skjemaet, og kontakt oss gjerne hvis du har spørsmål til undersøkelsen.

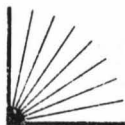
Vennligst returner utfyllt skjema i vedlagt svarkonvolutt så snart som mulig, og senest innen 14 dager.

PÅ FORHÅND TAKK FOR DIN DELTAKING!

Med vennlig hilsen
For NAVFs utredningsinstitutt

Per Olaf Aamodt

Liv Anne Støren

NAVF's utredningsinstitutt
Norges allmennvitenskapelige forskningsråd
Munthesgt. 29, 0260 Oslo 2
Telefon (02) 55 67 00

Konfidensielt

Oslo, mars 1989.

01120

Undersøkelse av kandidater 10 og et halvt år etter eksamen

PERSONALIA

1. Fødselsår: 19 16-17
2. Kjønn
- 1 ☐ Mann
- 2 ☐ Kvinne
3. Nåværende bostedskommune 19-22
4. Hjemstedskommune ved fylte 17 år 23-26
5. I hvilket fylke ligger skolen der du våren 1978 ble uteksaminert som førskolelærer? 27-28
- 6.a. Vi vil gjerne vite om du har eller har hatt omsorgsansvar for barn i perioden fra sommeren 1978 til februar 1989, og alderen til disse barna. HVIS DU HAR BODD SAMMEN MED BARNET SIDEN FØDSELEN, Fyller du bare ut rubrikken for fødselsår.

	Barnets fødselsår (årstall)	Omsorg for barnet startet (årstall)	Eventuelt: omsorg sluttet (årstall)
1. barn (eldste)	19 29-30	19 31-32	19 33-34
2. barn	19 35-36	19 37-38	19 39-40
3. barn	19 41-42	19 43-44	19 45-46
4. barn	19 47-48	19 49-50	19 51-52
5. barn	19 53-54	19 55-56	19 57-58
6. barn	19 59-60	19 61-62	19 63-64
7. barn	19 65-66	19 67-68	19 69-70
8. barn	19 71-72	19 73-74	19 75-76

- 6.b. Har du — eller har du hatt — eneansvar for barn etter sommeren 1978? Med eneansvar menes her også daglig omsorg ved delt foreldreansvar.

- 1 ☐ Nei
- 2 ☐ Ja → Angi periode fra: ÅR 19 78-79 (eventuelt) til: ÅR 19 80-81
- 19 82-83 19 84-85
- 19 86-87 19 88-89
- 19 90-91 19 92-93 ☐ 94 ☐ 95-96

YRKESAKTIVITET I UKEN 6. –12. FEBRUAR

7.a. Utførte du inntektsgivende arbeid av minst 10 timers varighet i uken 6. – 12. februar 1989?

- 2/1
1 ☐ Ja → GÅ TIL SPM.8.
2 ☐ Nei → GÅ TIL SPM.7.b.

7.b. Om du ikke utførte inntektsgivende arbeid av minst 10 timers varighet i uken 6. – 12. februar: Har du vanligvis slikt arbeid, som du da var midlertidig borte fra, pga. ferie, lønnet svangerskapspermisjon, sykdom eller liknende?

- 2/2
1 ☐ Ja → GÅ TIL SPM.8.
2 ☐ Nei → GÅ TIL SPM.17.

8. Hadde du i uken 6. – 12. februar mer enn ett arbeidsforhold (ekstrajobb e.l.)?

- 2/3
1 ☐ Ja
2 ☐ Nei

9. Hva var din gjennomsnittlige ukentlige arbeidstid i februar i ditt hovedarbeidsforhold (det inntektsgivende arbeid som du brukte mest tid på)? Hvis du hadde mer enn ett arbeidsforhold, svar også for antall timer pr. uke du vanligvis arbeidet i ditt biarbeidsforhold.

Hovedarbeidsforholdet

Bi-arbeidsforhold

- 2/4
1 ☐ Mer enn heltid → angi prosent: 2/5–7 Antall timer pr. uke: 2/8–9
2 ☐ Heltid
3 ☐ Deltid → angi % av heltid: 2/10–11

SVARENE PÅ SPM. 10–16 SKAL GJELDE HOVEDARBEIDSFORHOLDET I UKEN 6. – 12. FEBRUAR 1989.

Spørsmål 10 og 11 gjelder **bare** de som i hovedarbeidsforholdet arbeidet **80 prosent eller mindre** av full tid. **Andre går til spm. 12.**

10. Hva er hovedårsaken til at du har redusert arbeidstid? (Sett bare ett kryss.)

- 2/12
1 ☐ Det har ikke vært mulig å få full stilling av den typen arbeid jeg ønsker
2 ☐ Studier/skolegang ved siden av arbeidet
3 ☐ Vanskelig å kombinere heltidsarbeid med omsorg for barn
4 ☐ Belastende arbeidstidsordning
5 ☐ Har tilpasset arbeidstiden etter ektefelles/samboers arbeid
6 ☐ Omsorg for syke/gamle
7 ☐ Ønsker å ha flere jobber som til sammen gir ca. full tid
8 ☐ Annen årsak, spesifiser ☐ 2/13

11. Ønsker du å øke arbeidstiden din i løpet av de nærmeste 12 mndr?

- 2/14
1 ☐ Nei
2 ☐ Ja, dersom jeg får: (sett inntil 2 kryss for det viktigste og nest viktigste av forholdene vi nevner under, ett kryss i hver kolonne)

	Viktigste forhold	Nest viktigste forhold
	2/15	2/16
Bedre muligheter for/ billigere barnetilsyn	☐ 1	☐ 1
Færre fysiske belastninger i arbeidet	☐ 2	☐ 2
Færre psykiske belastninger i arbeidet	☐ 3	☐ 3
Mindre turnus/skiftarbeid/ubekvem arbeidstid	☐ 4	☐ 4
Fleksitid	☐ 5	☐ 5
Høyere timelønn	☐ 6	☐ 6
Andre forhold, hvilke	☐ 7	☐ 7 ☐ ☐ 2/17-18

12. Hva slags virksomhet/bedrift arbeider du i, f.eks. barnehage, grunnskole, entreprenørfirma, somatisk sykehus, varehandel?

..... ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 2/19-23

- 13.a. Er denne virksomheten/bedriften....

- 2/24
1 ☐ Kommunal
2 ☐ Fylkeskommunal
3 ☐ Statlig
4 ☐ Et (privat eid) enkeltfirma (dvs. firma eid av én person)
5 ☐ Et aksjeselskap
6 ☐ En organisasjon, stiftelse eller liknende

- 13.b. Hvilken kommune ligger virksomheten/bedriften i?

..... ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 2/25-28

- 13.c. Hva er ditt yrke/stilling i denne virksomheten?

Gi en beskrivelse av arbeidsoppgavene dine, og få fram om du er styrer i barnehage, avdelingssykepleier e.l.

..... ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 2/29-31
..... ☐ ☐ 2/33-34

14. Når begynte du i din nåværende stilling i denne virksomheten/bedriften?

År: Mnd:
19 ☐ ☐ 2/35-36 ☐ ☐ 2/37-38

15. Arbeider du som selvstendig eller ansatt?

- 2/39
1 ☐ Ansatt
2 ☐ Selvstendig (herunder familiemedlem uten fast avtalt lønn)

16. Hva er din brutto ordinære månedslønn (i hovedarbeidsforholdet), før skatt er fratrukket. Regn ikke med ekstraintekter (overtid, bijobber mm).

Kroner pr. mnd: 2/40-44

Hvis du er lønnet etter statens regulativ, oppgi lønnstrinn: 2/45-46

GA TIL SPM. 23.

SPØRSMÅL 17–22 GJELDER DE SOM IKKE VAR YRKESAKTIVE (minst 10 timer) I UKEN 6.–12. FEBRUAR 1989

17. Betrakter du deg hovedsakelig som...

- 2/47
1	☐ Student/skoleelev	} → GÅ TIL SPM. 19.
2	☐ Trygdet/pensjonist	
3	☐ Hjemmearbeidende	} → GÅ TIL SPM. 18.
4	☐ Arbeidsløs	
5	☐ Annet	

18. Hva vil du si er de to viktigste årsakene til at du ikke har inntektsgivende arbeid (av gjennomsnittlig minst 10 timers varighet pr. uke)?

	Årsak 1 2/48	Årsak 2 2/49
Ektefelles/samboers arbeid/utdanning binder meg til et bestemt sted	☐ 1	☐ 1
Ønsker å være hjemme hos barna	☐ 2	☐ 2
Ikke funnet tilfredsstillende barnetilsyn	☐ 3	☐ 3
Har ikke funnet arbeid/fått avslag på jobber jeg har søkt	☐ 4	☐ 4
Arbeidet som passer til min utdanning er svært belastende	☐ 5	☐ 5
Arbeidet som passer til min utdanning har svært ubekvem arbeidstid	☐ 6	☐ 6
Omsorgsplikter for syke/gamle	☐ 7	☐ 7
Helsemessige årsaker	☐ 8	☐ 8
Andre årsaker, hvilke	☐ 9	☐ 9

2/50–51 ☐ ☐

19. Har du i løpet av de siste to månedene forsøkt å få inntektsgivende arbeid?

- 2/52
- 1 ☐ Ja
- 2 ☐ Nei

20. Har du planer om å ta deg inntektsgivende arbeid i løpet av de nærmeste 12 mndr, eventuelt på visse betingelser?

- 2/53
- 1 ☐ Nei
- 2 ☐ Har fått inntektsgivende arbeid etter 12. februar
- 3 ☐ Ja, dersom: (sett inntil 2 kryss, ett for viktigste og ett for nest viktigste betingelse)

	Viktigste betingelse 2/54	Nest viktigste betingelse 2/55
Jeg får bedre muligheter for/billigere barnetilsyn	☐ 1	☐ 1
Jeg får et arbeid med mindre psykiske eller fysiske belastninger enn det som er vanlig i yrket jeg er utdannet til	☐ 2	☐ 2
Jeg får relevant arbeid	☐ 3	☐ 3
Jeg unngår ubekvem arbeidstid (kveld/natt/helger)	☐ 4	☐ 4
Jeg får fleksitid	☐ 5	☐ 5
Jeg får redusert arbeidstid	☐ 6	☐ 6
Lønnsnivået i yrket jeg er utdannet til blir høyere	☐ 7	☐ 7
Jeg får delta i kurs for å fornye/ "oppfriske" mine kvalifikasjoner	☐ 8	☐ 8
Andre betingelser, hvilke	☐ 9	☐ 9

2/56–57 ☐ ☐

21. Har du tidligere i perioden fra sommeren 1978 til 6. februar 1989 hatt inntektsgivende arbeid av (gjennomsnittlig) minst 10 timers varighet pr. uke?

2/58

- 1 ☐ Ja → GÅ TIL SPM. 23.
2 ☐ Nei → GÅ TIL SPM. 22.

22. Har du tidligere i perioden fra sommeren 1978 til 6. februar 1989 forsøkt å få inntektsgivende arbeid?

2/59

- 1 ☐ Ja } → GÅ TIL SPM. 35.
2 ☐ Nei }

LEDERSTILLING

23. Har du noen gang søkt en lederstilling?

1

- Ja, jeg har søkt, fått og tatt en lederstilling ☐ 2/60
Ja, jeg har søkt, fått men ikke tatt en lederstilling ☐ 61
Ja, jeg har søkt, men ikke fått lederstilling ☐ 62
Nei, jeg har aldri søkt en lederstilling ☐ 63

SPØRSMÅL 24–31 GJELDER YRKESAKTIVITET I PERIODEN FRA SOMMEREN 1978 TIL 12. FEBRUAR 1989.

24. Hvor mange forskjellige arbeidsplasser har du vært ved i perioden fra sommeren 1978 til 12. februar 1989? Regn også med den arbeidsplassen du er/var ved i uken 6.–12. februar. Regn bare med hovedarbeidsforhold (ikke ekstrajobber) og arbeidsforhold som har vart minst 3 mndr i sammenheng.

Med "arbeidsplass" menes f.eks. den enkelte skolen, sykehus (ikke bare avdeling), bedrift osv. Hvis bedriften har avdelinger i flere kommuner eller på flere steder, gjelder "arbeidsplass" avdelingen der du er/var.

2/64–65

ANTALL ARBEIDSPLASSE

25. Dersom du også regner med skifte av stilling på samme arbeidsplass, hvor mange jobber har du da hatt i perioden fra sommeren 1978 til 12. februar 1989?

2/66–67

ANTALL JOBBER

HVIS DU BARE HAR HATT EN STILLING PÅ SAMME ARBEIDSPASS ETTER DEN UTDANNINGEN DU AVSLUTTET VÅREN 1978 FRAM TIL UKEN 6.–12. FEBRUAR 1989, GÅR DU TIL SPM. 28.

26. Vi vil gjerne vite litt om alle jobbene du har nevnt i spm. 25, og ber deg for hver jobb gi den informasjonen som vi spør om i skjemaet nedenfor. Perioder hvor du har hatt velferdspermisjon o.l. og gått tilbake til **samme jobb** regnes **ikke** som skifte av jobb. **Begynn med den første jobben du hadde etter juni 1978 og gå fram til den siste du hadde, FØR** den du eventuelt hadde pr. 12. februar 1989. (Siden vi har fått informasjon om jobb pr. 12. februar fra spørsmålene foran, skriver du altså ikke opp denne jobben nedenfor.)

JOBB NR	Begynt		Sluttet		Kommune arbeids- plassen lå i	Yrke/ stilling
	År 19	Mnd (sett måneds nr.)	År 19	Mnd sett måneds nr.)		
1:						
2:						
3:						
4:						
5:						
6:						
7:						
8:						
9:						
10:						

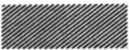
Hvis du har hatt flere jobber, fortsett på samme måte t.o.m. den siste jobben du hadde før den du hadde pr. 12. februar (eller t.o.m. den siste jobben hvis du ikke var yrkesaktiv pr. 12. februar).

.....

.....

A. Koder til bruk i feltene for viktigste årsak til deltidsarbeid.
(BRUK BARE EN AV KODENE FOR HVER (DELTIDS)JOBB.)

- 1 = Det har ikke vært mulig å få full stilling av den typen arbeid jeg ønsker
- 2 = Studier/skolegang ved siden av arbeidet
- 3 = Vanskelig å kombinere heltidsarbeid med omsorg for barn
- 4 = Belastende arbeidstidsordning
- 5 = Har tilpasset arbeidstiden etter ektefelles/samboers arbeid
- 7 = Ønsket å ha flere jobber som tilsammen ga ca.full tid.
- 8 = Annen årsak

	Sektor 1 = Kommunal/ fylkeskom. 2 = Statlig 3 = Privat	Arbeidstid (1) 1 = Heltid 2 = Deltid	Hvis deltid, angi prosent av heltid for den aktuelle jobben (1)	Viktigste årsak til deltid, sett kode, se under A	Viktigste årsak til start i ny jobb, sett kode, se under B	JOBBS NR.
☐ ☐ ☐	☐	☐	☐ ☐	☐		1 3/1-23
☐ ☐ ☐	☐	☐	☐ ☐	☐	☐ ☐	2 3/24-48
☐ ☐ ☐	☐	☐	☐ ☐	☐	☐ ☐	3 3/49-73
☐ ☐ ☐	☐	☐	☐ ☐	☐	☐ ☐	4 3/74-98
☐ ☐ ☐	☐	☐	☐ ☐	☐	☐ ☐	5 3/99-123
☐ ☐ ☐	☐	☐	☐ ☐	☐	☐ ☐	6 4/1-25
☐ ☐ ☐	☐	☐	☐ ☐	☐	☐ ☐	7 4/26-50
☐ ☐ ☐	☐	☐	☐ ☐	☐	☐ ☐	8 4/51-75
☐ ☐ ☐	☐	☐	☐ ☐	☐	☐ ☐	9 4/76-100
☐ ☐ ☐	☐	☐	☐ ☐	☐	☐ ☐	10 4/101-125
						5/1-25
						5/26-50

B. Koder til bruk i feltene for viktigste årsak til å begynne i jobb nr 2, 3, 4 osv.
(BRUK BARE EN AV KODENE FOR HVERT JOBBSKIFTE)

- 1 = Jobben før var midlertidig/et vikariat/engasjement
- 2 = Måtte slutte i tidligere jobb pga. innskrenkning eller nedleggelse
- 3 = Ønsket en mer interessant og utfordrende jobb
- 4 = Hadde vært uten inntektsgivende arbeid en periode, og måtte skaffe meg ny jobb
- 5 = Ønsket jobb med en annen arbeidstid eller kortere arbeidsreise
- 6 = Ønsket jobb med bedre muligheter for forfremmelse
- 7 = Ønsket jobb med bedre arbeidsforhold
- 8 = Fikk høyere lønn i den nye jobben.
- 9 = Hadde tatt videre/ny utdanning, som jeg kunne benytte i den nye jobben
- 10 = Fikk bedre muligheter til barnetilsyn ved å skifte jobb/arbeidssted
- 11 = Flyttet fordi jeg ville komme nærmere slektninger
- 12 = Flyttet pga ektefellens/samboerens arbeid/utdanning
- 13 = Flyttet for å få bedre bomiljø eller lavere bokostnader

Note 1. Hvis du har hatt varierende arbeidstid i samme jobb, anslå et gjennomsnitt.

Nei	Ja, det gjaldt skifte fra jobb nr...	til jobb nr...	fra jobb nr...	til jobb nr...	5/52-59
1	2				
☐	☐ 5/51	fra jobb nr...	til jobb nr...	fra jobb nr...	til jobb nr... 5/60-67

- Hvor mange ansatte er det på... $5/68-71$ $5/72-75$
- din nåværende arbeidsplass? — din nest siste arbeidsplass?

29. I spørsmål 26 ba vi om opplysninger om jobber du har hatt i perioden fra sommeren 1978 — februar 1989, som varte minst 3 mndr i sammenheng. Har du i perioder mellom eller etter jobbene du har nevnt i spm. 26 hatt kortvarige arbeidsforhold som varte mindre enn 3 mndr?

- 5/76
1 ☐ Ja
2 ☐ Nei

- 5/77
- 1 ☐ **Ja** → GÅ TIL SPM. 31.
- 2 ☐ **Nei** → GÅ TIL SPM. 32.

	Antall mndr.	
Lønnet omsorgspermisjon	____	6/1-2
Ulønnet omsorgspermisjon	____	3-4
Studiepermisjon uten lønn	____	5-6
Studiepermisjon med under halv lønn	____	7-8
Vernepliktjeneste	____	9-10
Annen permisjon, spesifiser	____	11-12

32.a. Har du i perioder mellom eller etter jobber du har nevnt i spm. 26 vært helt uten inntektsgivende arbeid av en varighet på minst en mnd? (REGN IKKE MED PERIODER DU HAR OPPGITT SOM PERMISJON I SPM. 31.)

- 6/14
- 1 ☐ **Nei** → GÅ TIL SPM. 35.
- 2 ☐ **Ja** → GÅ TIL SPM. 32.b.

- År: 19 1 2 3 4 5 6 7 8 5/15-30
- Varighet i mndr: 1 2 3 4 5 6 7 8 6/31-46

33.a. Søkte du arbeid for noen av disse periodene, dvs. var du arbeidsløs?

- 6/47
 1 ☐ Ja → GÅ TIL SPM. 33.b.
 2 ☐ Nei → GÅ TIL SPM. 34.

33.b. Hvilke av periodene nevnt i spm. 32.b. gjaldt arbeidssøkingen, og hvor lenge varte arbeidsløsheten i hver periode?

	Periode nummer							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Varighet i uker:								

6/48-71

34. Dersom du har vært uten inntektsgivende arbeid av andre grunner enn arbeidsløshet, hva var den viktigste årsaken til dette? Kryss av for en av årsakene A til F for den perioden årsaken gjaldt.

	Periode nummer								
	1	2	3	4	5	6	7	8	
A. Skolegang/studier	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	1
B. Ulønnet omsorg for barn	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	2
C. Vernepliktjeneste	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	3
D. Langvarig sykdom/uførhet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	4
E. Sykdom i familien	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	5
F. Andre årsaker	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	6

6/72-79
☐ 6/80

EKTEFELLE/SAMBOER

35. Er du...

- 7/1
 1 ☐ Ugift → GÅ TIL SPM. 40.
 2 ☐ Gift/samboende → GÅ TIL SPM. 36.
 3 ☐ Separert/skilt } → GÅ TIL SPM. 40.
 4 ☐ Enke/enkemann }

36. Hadde din ektefelle/samboer **inntektsgivende arbeid** av gjennomsnittlig minst 10 timer pr uke pr. 12. februar 1989? Regn med arbeid som han/hun i uken 6.-12. februar 1989 eventuelt var midlertidig borte fra.

- 7/2
 1 ☐ Ja → GÅ TIL SPM. 38.
 2 ☐ Nei → GÅ TIL SPM. 37.

37. Hva var din ektefelles/samboers **hovedsakelige** virksomhet i uken 6.-12. februar? (Sett bare ett kryss)

- 7/3
 1 ☐ Skolegang/studier
 2 ☐ Verneplikt
 3 ☐ Arbeid i hjemmet (uten lønn)
 4 ☐ Arbeidsløs
 5 ☐ Trygdet/pensjonist
 6 ☐ Annet: } → GÅ TIL SPM. 40.

☐ 7/4

38. Hva var din ektefelles/samboers (hoved)yrke/stilling i uken 6.-12. februar? (Beskriv gjerne litt av arbeidsoppgavene i stikkords form.)

7/5-7

..... ☐ 7/8

39. Arbeider din ektefelle/samboer vanligvis heltid, mer enn heltid eller deltid? (Regn med eventuelt lønnet biarbeid.)

7/9

1 ☐ Mer enn heltid → Prosent av heltidsstilling: 7/10-12 %

2 ☐ Heltid 7/13-14

3 ☐ Deltid → Prosent av heltidsstilling: 7/13-14 %

UTDANNING TIL FORELDRE OG EVENTUELL EKTEFELLE/SAMBOER

40. Hva er høyeste fullførte utdanning til...

	Din eventuelle ektefelle/samboer	Din far	Din mor
	7/15	7/16	7/17
Grunnskole/folkeskole (gjelder 7-årig til 9-årig skole)	☐	☐	☐ 1
Realskole	☐	☐	☐ 2
Fag/yrkesutdanning på videregående skoles nivå (gjelder fra ett til treårig yrkesskole, handelssk. o.l.)	☐	☐	☐ 3
Allmennfaglig linje ved videregående skole (gynmas)	☐	☐	☐ 4
Utdanning på høyskole- eller universitetsnivå	☐	☐	☐ 5
Vet ikke	☐	☐	☐ 6

YRKESVERDIER / HOLDNINGER TIL FAG/YRKESORGANISASJONER

41. Ulike mennesker legger vekt på forskjellige forhold ved en jobb. Nedenfor er en liste over ting folk tar i betraktning i forhold til et arbeid. Vi er interessert i hvordan du vil vektlegge disse.

A: Hvilket forhold er **viktigst** for deg? Hva er **nest viktigst**?

B: Det kan kanskje være vanskelig å vurdere forhold ved arbeidet som lite viktige, men hvis du måtte velge, hvilket av de sju forholdene mener du er **minst viktig**? Og hvilket er **nest minst viktig**?

	A		B	
	Viktigst	Nest viktigst	Minst viktig	Nest minst viktig
	7/18	7/19	7/20	7/21
Interessante arbeidsoppgaver	☐ 1	☐ 1	☐ 1	☐ 1
En sikker og stabil arbeidsplass	☐ 2	☐ 2	☐ 2	☐ 2
Et godt arbeidsmiljø	☐ 3	☐ 3	☐ 3	☐ 3
En god lønn	☐ 4	☐ 4	☐ 4	☐ 4
Å gi hjelp og omsorg til andre mennesker	☐ 5	☐ 5	☐ 5	☐ 5
Stor grad av medbestemmelse	☐ 6	☐ 6	☐ 6	☐ 6
Mulighet for karriere	☐ 7	☐ 7	☐ 7	☐ 7

- 42.a. Er du medlem av et fagforbund/en yrkesorganisasjon?

7/22

1 ☐ Ja → Navn på forbundet/organisasjonen 7/23-24

2 ☐ Nei → GÅ TIL SPM.46.

- 42.b. Har du tillitsverv i forbundet/organisasjonen?

Ja Nei

1 2

☐ ☐ 7/25

- 42.c. Mener du ditt forbund bør være . . .

7/26

— tilsluttet LO
 ☐ 1 || — tilsluttet YS | ☐ 2 |
— tilsluttet AF	☐ 3
— stå utenfor alle tre	☐ 4
Spiller ingen rolle	☐ 5
Vet ikke	☐ 6

43. Hvilket av de følgende alternativer dekker best din mening om hva ditt forbund bør legge vekt på?

7/27

- 1 ☐ At yrket er spesielt viktig for samfunnet og at særtiltak må til for å sikre tilgang og kvalitet
2 ☐ At yrkets utøvere får slike vilkår som liknende yrker har sikret seg
3 ☐ Vet ikke

44. Nedenfor har vi formulert fire påstander som beskriver forholdet mellom ditt fagforbund/ din yrkesorganisasjon og myndighetene. Hvilken av dem dekker ditt syn best?

7/28

- 1 ☐ Forbundet har vært aktivt, og myndighetene har tatt hensyn til kravene
2 ☐ Forbundet har vært aktivt, men myndighetene har vært lite imøtekommende
3 ☐ Forbundet har vært for lite aktivt, og det har ført til at kravene er blitt tilsidesatt
4 ☐ Forbundet har ikke vært særskilt pågående, men vilkårene vi har oppnådd er ikke så verst likevel

45. Vi har nedenfor presentert to oppfatninger om hvordan ditt fagforbund/din yrkesorganisasjon bør arbeide for medlemmenes interesser. Hvilken av dem dekker ditt eget syn best?

7/29

- 1 ☐ Det er bare forbundsledelsens jevne kontakt med myndighetene og langsiktige arbeid for å påvirke dem, som gir varige resultater
2 ☐ Myndighetene tar bare hensyn til de faglige kravene dersom disse har støtte i folkemeningen, og derfor trenges det utadvendte aksjonsformer
3 ☐ Vet ikke

46. Mener du at grunnutdanningen for førskolelærere er i lengste laget, passe lang eller burde den være lengre enn den er i dag?

7/30

- 1 ☐ I lengste laget
2 ☐ Passe lang, behøver ikke være lengre enn nå
3 ☐ Bør være 1 år lengre enn nå
4 ☐ Bør være 2 år lengre enn nå
5 ☐ Bør være minst 3 år lengre enn nå
6 ☐ Vet ikke

47. Oppfatter du lønnen i ditt yrke som rettferdig i forhold til hva folk tjener i andre yrker? Vil du si at lønnen er ...

7/31

- en god del høyere enn den bør være? ☐ 1
— noe høyere enn den bør være? ☐ 2
— omtrent som den bør være? ☐ 3
— noe lavere enn den bør være? ☐ 4
— en god del lavere enn den bør være? ☐ 5

48. Når du vurderer lønnen din som høy eller lav i forhold til andre, tenker du da på noen spesielle yrkesgrupper?

7/32

- 1 ☐ Ja → Hvilke grupper? Nevn den viktigste og eventuelt nest viktigste yrkesgruppe

.....

- 2 ☐ Nei

7/33–35

7/36–38

49. Hva synes du bør være det viktigste hensynet når lønnsnivået for din yrkesgruppe skal fastsettes?

7/39

- 1 ☐ Markedet, tilbud og etterspørsel
2 ☐ Utdanningsnivået som kreves i yrket
3 ☐ Belastninger i yrket: slit, ansvar, stress
4 ☐ Det bør ikke være vesentlige lønnsforskjeller i det hele tatt
5 ☐ Vet ikke

50. I det neste spørsmålet nevner vi sju forskjellige forhold som folk mener er viktige for deres liv. Selvfølgelig er alle viktige, men vi er interessert i hvordan du vurderer disse forholdene.

A: Begynn med å velge det forholdet som **viktigst** for deg. Hvilket forhold er **nest viktigst**?

B: Det kan kanskje være vanskelig å vurdere disse forholdene som lite viktige, men hvis du måtte velge, hvilket forhold mener du er **minst viktig** for deg? Og hvilket er **nest minst viktig**?

	A		B	
	Viktigst	Nest viktigst	Minst viktig	Nest minst viktig
	7/40	7/41	7/42	7/43
En godt sted å bo	☐ 1	☐ 1	☐ 1	☐ 1
Bøker, kunnskaper, ideer	☐ 2	☐ 2	☐ 2	☐ 2
Respekt og anerkjennelse	☐ 3	☐ 3	☐ 3	☐ 3
Nok penger til egne behov	☐ 4	☐ 4	☐ 4	☐ 4
Venner og sosialt samvær	☐ 5	☐ 5	☐ 5	☐ 5
Å kunne utvikle egne skapende evner	☐ 6	☐ 6	☐ 6	☐ 6
Å bruke tid og ressurser på familie og de nærmeste	☐ 7	☐ 7	☐ 7	☐ 7

Nedenfor, i spørsmål 51, 52 og 53 har vi satt sammen noen utsagn fra den politiske debatt. For hvert par av utsagn ber vi deg om å gi uttrykk for hvorvidt du er **helt enig** eller **delvis enig** med utsagnet enten A eller B gir uttrykk for.

	Helt enig med	Delvis enig med	Helt enig med	Delvis enig med
	A	A	B	B
51. A sier: Bedriftseierne og aksjonærene bør ha det avgjørende ordet når viktige beslutninger i bedriften skal tas. Det er de som har investert penger i bedriften og har eiendomsretten.				
B sier: Det er arbeiderne og funksjonærene som gjennom sitt arbeid har skapt verdiene på arbeidsplassen. De bør derfor ha det avgjørende ordet i viktige beslutninger.	1	2	3	4
	☐	☐	☐	☐ 7/44
52. A sier: Statlige reguleringer av næringslivet er helt nødvendig for at økonomien skal fungere til alles beste.				
B sier: For at økonomien skal fungere til alles beste, bør det økonomiske liv få utfolde seg friere, uten statlig innblanding	1	2	3	4
	☐	☐	☐	☐ 7/45
53. A sier: For å beholde og utvikle velferdsstaten, må vi være villige til å avgi en forholdsvis stor del av våre inntekter til det offentlige i form av skatter og avgifter.				
B sier: Det offentlige bør redusere sine utgifter til sosial velferd slik at den enkelte kan beholde en større del av sin inntekt selv.	1	2	3	4
	☐	☐	☐	☐ 7/46

ETTERUTDANNING/VIDEREUTDANNING

54. Har du behov for å fornye/utvide dine kunnskaper ved hjelp av etterutdanning?

Ja, ofte Ja, det hender Nei, det tenker jeg sjelden på

1 2 3

☐ ☐ ☐ 7/47

55. Har du tatt noen utdanning, som på heltid varer **mer enn 4 mndr**, etter den utdanningen du avsluttet våren 1978? Regn også med ingangværende, ikke-avsluttet utdanning.

7/48

- 1 ☐ Ja → GÅ TIL SPM. 56 a.
- 2 ☐ Nei → GÅ TIL SPM. 57.

56.a. Er dette en avsluttet utdanning? Ja Nei
 1 2
☐ ☐ 7/49

56.b. Har denne utdanningen, eventuelt noe av den, vært tatt på deltid?
Heltidsutdanning vil si minimum 30 timers undervisning/studier pr. uke.

7/50
 1 ☐ Ja
 2 ☐ Nei

56.c. Hvor mange mndr varte denne utdanningen? Hvis utdanningen ikke er avsluttet: Regn varighet frem til 12. februar 1989. For deltidsutdanning, angil hvor lang tid utdanningen ville tatt hvis den var tatt på heltid.

Antall mndr: 7/51-52

56.d. Hva slags utdanning er dette? Oppgi grad/nivå og linje eller fagområde, eventuelt også skolens navn

..... 7/53-57

56.e. Hva er hovedårsaken til at du har tatt denne etter/videreutdanningen? Sett bare ett kryss.

- 7/58
 1 ☐ Større valgmuligheter med hensyn til jobb/lettere å få jobb
 2 ☐ Interesse for faget (ønsket å spesialisere meg faglig/lære mer)
 3 ☐ Gikk lei i arbeidssituasjonen/følte jeg var oppbrukt
 4 ☐ Bedre lønnsbetingelser
 5 ☐ Bedre avansementsmuligheter

57. Har du tatt kurs eller utdanning av kortere varighet enn 4 mndr innen de fagområdene som vi nevner under, etter den utdanningen du avsluttet våren 1978?

	Ja, kurs av varighet:			Nei ingen slike kurs
	1-5 dager Antall kurs	1-3 uker Antall kurs	1-4 mndr Antall kurs	
Administrasjon/ledelse/regnskap				8/1- 66 ☐ 8/67
Jus, rettslære				
Markedsføring/salg				
Historie/samfunnsvitenskapelige fag				
Språk				
Statistikk/bruk av EDB				
Pedagogikk/skolefag/undervisningsfag				
Sykepleie/helsefag				
Tekniske fag				
Fagforeningskurs				
Andre kurs, hvilke				

SPØRSMÅL TIL FØRSKOLELÆRERE

58. Er du tilfreds med den fagutdanningen du har fått, sett i forhold til de oppgavene du har møtt som førskolelærer?

Ja, meget tilfreds	Ja, nokså tilfreds	Nei, nokså utilfreds	Nei, meget utilfreds	Vet ikke/ uaktuelt
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐ 9/1

59. Er det noen fag eller områder du mener bør komme sterkere inn i førskolelærerutdanningen?

9/2
 1 ☐ Ja → Hvilke fag 9/3-4
 2 ☐ Nei

60.a. Vil du anbefale andre å bli førskolelærer?

Ja, utvilsomt	Ja, sannsynligvis	Usikker	Neppe (sannsynligvis ikke)	Nei
1	2	3	4	5
☐	☐	☐	☐	☐ 9/5

60.b. Hvis du har svart "nei" eller "neppe" på spørsmålet over: Kan du oppgi viktigste grunn i stikkords form?

--	--

 9/6-7

61. Har du noen gang søkt arbeid uten tilknytning til førskolelæreryrket, og har du eventuelt fått slikt arbeid?

Ja, jeg har søkt arbeid uten tilknytning til førskolelæreryrket, og fått <u>og</u> tatt det	☐ 9/8
Ja, jeg har søkt arbeid uten tilknytning til førskolelæreryrket, og fått men ikke tatt det	☐ 9
Ja, jeg har søkt arbeid uten tilknytning til førskolelæreryrket, men aldri fått slikt arbeid	☐ 10
Nei, jeg har aldri søkt arbeid uten tilknytning til førskolelæreryrket	☐ 11

62. Vi har nedenfor listet opp en del saker som Norsk Lærerlag kan arbeide for. Hvilken betydning har det for deg som førskolelærer at en får gjennomslag for disse sakene?

Sett ett kryss for hver "sak".

	1	2	3	4	
	Stor betydning	En viss betydning	Liten betydning	Vet ikke	
Stor økning av begynnerlønn, mindre økning av toplønn	☐	☐	☐	☐	9/12
Stor økning av toplønn, mindre økning av begynnerlønn	☐	☐	☐	☐	13
Bedre videreutdanningsmuligheter	☐	☐	☐	☐	14
Færre barn pr. avdeling	☐	☐	☐	☐	15
Kortere daglig arbeid	☐	☐	☐	☐	16
Lengre ferier	☐	☐	☐	☐	17
Ressurser til pedagogisk utviklingsarbeid	☐	☐	☐	☐	18

63. Er du fornøyd med innsatsen som gjøres for førskolelærerne i Norsk Lærerlag?

9/19	1 ☐ Ja, meget fornøyd			
	2 ☐ Ja, ganske fornøyd			
	3 ☐ Nei, ikke fornøyd. Grunn	<table border="1"><tr><td></td><td></td></tr></table> 9/20-21		

64. Styrere i barnehager er ofte opptatt av administrativt arbeid. Hva mener du om en ordning der styreren blir frigjort til mer pedagogisk arbeid i barnehagen, ved at en person med økonomisk/administrativ utdanning tar seg av administrasjon og mye av det praktiske arbeidet?

9/22	1 ☐ Det er en god og gjennomførbar ide.			
	2 ☐ Det er en god, men ikke gjennomførbar ide. Grunn	<table border="1"><tr><td></td><td></td></tr></table> 9/23-24		
	3 ☐ Det er en dårlig ide. Grunn	<table border="1"><tr><td></td><td></td></tr></table> 25/26		

65. BESVARES BARE AV PERSONER SOM HAR VÆRT STYRER ELLER AVDELINGSLEDER I BARNEHAGE, MEN SOM IKKE Lenger ER I SLIKT ARBEID.

Kunne du tenke deg å gå tilbake til arbeid som styrer eller avdelingsleder i barnehage?

9/27	1 ☐ Ja, angi grunn	<table border="1"><tr><td></td><td></td></tr></table> 9/28-29		
	2 ☐ Nei, angi grunn	<table border="1"><tr><td></td><td></td></tr></table> 30/31		

Til alle som har svart ja: Hva ville det viktigste enkelttiltaket som måtte gjennomføres for at du skulle gå tilbake til yrket som avdelingsleder eller styrer i barnehage?

--	--

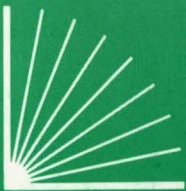
 9/32-33

Være eller ikke være - i førskolelæreryrket?

Det har siden midten av 80-tallet vært uttrykt bekymring for mangel på arbeidskraft innen førskolelæreryrket. Blant annet har man vært opptatt av om det finnes en arbeidskraftreserve med førskolelærerkompetanse, og om man kan øke yrkesaktiviteten for disse gjennom spesielle tiltak. I tillegg til økt utdanningskapasitet kan dette være et bidrag til å sikre tilgangen til førskolelæreryrket.

I denne rapporten reises det i hovedsak to spørsmål: Finnes det en arbeidskraftreserve blant førskolelærerutdannete og er førskolelærere tilfredse med yrket sitt?

Rapporten "Være eller ikke være - i førskolelæreryrket?" er basert på data fra en undersøkelse av høgskolekandidater ti år etter eksamen, som ble foretatt av NAVFs utredningsinstitutt i samarbeid med forskere fra INAS og ISF i 1989.

NAVFs utredningsinstitutt
Norges allmennvitenskapelige forskningsråd
Munthes gate 29, 0260 Oslo
Telefon (02) 55 67 00

Institute for Studies in Research and Higher Education
The Norwegian Research Council for Science and the Humanities
Munthes gate 29, 0260 Oslo, Norway